

Tradus și revizuit de IER (ier.gov.ro)

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

SECȚIA A DOUA

**CAUZA SIGURÐUR EINARSSON ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA
ISLANDEI**

(Cererea nr. 39757/15)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

4 iunie 2019

*Hotărârea a devenit definitivă în condițiile prevăzute la art. 44 § 2 din Convenție.
Poate suferi modificări de formă.*

În cauza Sigurður Einarsson și alții împotriva Islandei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a doua), reunită într-o cameră compusă din:

Paul Lemmens, *președinte*,

Julia Laffranque,

Valeriu Grițco,

Stéphanie Mourou-Vikström,

Arnfinn Bårdsen,

Darian Pavli, *judecători*,

Ragnhildur Helgadóttir, *judecător ad-hoc*,

și Stanley Naismith, *grefier de secție*,

după ce a deliberat în camera de consiliu, la 30 aprilie 2019,

pronunță prezenta hotărâre, adoptată la aceeași dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află cererea nr. 39757/15 îndreptată împotriva Republicii Islanda, prin care patru resortisanți islandezi, domnii Sigurður Einarsson, Hreiðar Már Sigurðsson, Ólafur Ólafsson și Magnús Guðmundsson („reclamanții”), au sesizat Curtea la 10 august 2015, în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”).

2. Reclamanții au fost reprezentați de domnul E. Werlauff, avocat în Herning, Danemarca. Guvernul islandez („Guvernul”) a fost reprezentat de agentul guvernamental, Ragnhildur Hjaltadóttir.

3. Reclamanții au susținut, în special, că, în cadrul procesului penal împotriva lor, li s-a refuzat accesul deplin la dosarul deținut de acuzare, că nu au fost depuse suficiente eforturi pentru a cita doi martori-cheie și că, din cauza pozițiilor deținute de membrii de familie ai unuia dintre judecătorii săi, Curtea Supremă nu a fost imparțială. Au invocat în această privință art. 6 § 1 și 3 lit. b) și d) din Convenție. În plus, reclamanții s-au plâns că le-au fost interceptate și înregistrate conversațiile cu apărătorii lor cu încălcarea dreptului intern. Au invocat în această privință art. 8 din Convenție.

4. La 15 iunie 2016, capetele de cerere sus-menționate au fost comunicate Guvernului, iar celelalte capete de cerere au fost declarate inadmisibile în temeiul art. 54 § 3 din Regulamentul Curții.

5. Domnul Robert Spano, judecător ales să reprezinte Islanda, s-a abținut de la judecarea cauzei (art. 28 din Regulamentul Curții). În consecință, doamna Ragnhildur Helgadóttir a fost desemnată în calitate de judecător *ad-hoc* (art. 26 § 4 din Convenție și art. 29 § 1 din Regulamentul Curții).

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

6. Reclamantul Sigurður Einarsson s-a născut în 1960 și locuiește în Reykjavík. Reclamantul Hreiðar Már Sigurðsson s-a născut în 1970 și locuiește în Luxemburg. Reclamantul Ólafur Ólafsson s-a născut în 1957 și locuiește în Pully, Elveția. Reclamantul Magnús Guðmundsson s-a născut în 1970 și locuiește în Luxemburg.

A. Istoricul cauzei

7. În toamna anului 2008, o criză a afectat sectorul financiar islandez, care a avut ca rezultat, printre altele, prăbușirea uneia dintre cele mai mari bănci islandeze, Kaupþing banki hf. (denumită în continuare „Kaupþing”). La 9 octombrie 2008, Autoritatea de Supraveghere Financiară (denumită în continuare „ASF”) și-a exercitat autoritatea prin preluarea competențelor cu care era investită la adunarea acționarilor și prin preluarea imediată a conducerii Kaupþing, prin demiterea consiliului de administrație și numirea unui Comitet provizoriu de administrare pentru conducerea băncii. În decembrie 2008, a fost înființat Biroul Procurorului special pentru investigarea potențialelor comportamente infracționale în legătură cu criza financiară și, după caz, pentru a trimite în judecată persoanele în cauză. Procurorul special a avut autoritatea polițienească de a investiga cauzele penale, precum și autoritatea de a efectua urmărirea penală și trimiterea în judecată.

B. Procesul penal împotriva reclamanților

8. La momentul respectiv, reclamanții au deținut următoarele poziții: Sigurður Einarsson era președinte al Consiliului de administrație al Kaupþing și președinte al Consiliului Comitetului pentru credite; Hreiðar Már Sigurðsson era director executiv al Kaupþing și membru al Consiliului Comitetului pentru credite; Ólafur Ólafsson era acționarul majoritar al unei societăți care deținea indirect o altă societate care era, la momentul respectiv, al doilea mare acționar în cadrul Kaupþing, cu 9,88% din acțiunile sale; Magnús Guðmundsson era director executiv al filialei Kaupþing, Kaupþing Bank Luxembourg S.A. (denumită în continuare „KBL”).

9. La 22 septembrie 2008, Kaupþing a emis un comunicat de presă în care declara că Q, o societate deținută indirect de Sheik Mohammed bin Khalifa Al Thani (denumit în continuare „Al Thani”), membru al familiei regale a Qatarului și bogat om de afaceri, a cumpărat 5,01% din capitalul social al Kaupþing pentru 25 599 000 000 coroane islandeze (ISK). O

investigație a dezvăluit că Kaupþing acordase un împrumut pentru întregul preț de achiziție a acțiunilor pe care chiar banca le deținea înainte de vânzarea lor: două societăți din Insulele Virgine Britanice, ST și GA, dintre care prima era deținută de Al Thani și cea din urmă de către reclamantul Ólafur Ólafsson, au obținut fiecare un împrumut din partea Kaupþing în valoare de jumătate din prețul de cumpărare, sumă pe care au împrumutat-o ulterior unei companii cipriote, CS, deținută de cele două societăți. CS a acordat apoi un împrumut Q pentru prețul de cumpărare. Operațiunile de creditare și plățile pentru acțiuni au fost toate efectuate la 29 septembrie 2008. Cu puțin timp înainte, Kaupþing acordase, de asemenea, BT, o altă societate deținută indirect de Al Thani, un împrumut în valoare de 50 000 000 de dolari americani (USD), care fusese plătit în 19 septembrie în contul bancar al BT la filiala Kaupþing, KBL. Nici împrumutul acordat GA, nici împrumutul acordat BT nu a avut aprobarea necesară a Consiliului Comitetului pentru credite al Kaupþing și fie nu au fost furnizate garanții, fie acestea au fost insuficiente.

10. La 9 decembrie 2008, ASF a fost informată cu privire la posibile tranzacții suspecte în operațiunile Kaupþing cu puțin timp înainte de prăbușirea băncii. După efectuarea investigațiilor, ASF a înaintat o plângere Procurorului special la 13 martie 2009. Procurorul special a coordonat apoi o anchetă penală care a durat aproape trei ani și a dus la o colectare de date extinsă (infra, pct. 14-25). În plus, reclamanții și alte zece persoane au avut convorbirile telefonice interceptate.

11. La 16 februarie 2012, Procurorul special a emis rechizitoriul prin care îi trimitea în judecată pe Hreiðar Már Sigurðsson și Sigurður Einarsson pentru încălcarea de obligații fiduciare în temeiul art. 249 din Codul penal, iar pe ceilalți doi reclamanți pentru complicitate la săvârșirea unora dintre infracțiuni. Aceste acuzații se referă, în esență, la acordarea de împrumuturi necolateralizate fără autorizațiile adecvate. În plus, toți reclamanții au fost acuzați de manipularea pieței în temeiul art. 117 din Legea nr. 108/2007 privind tranzacțiile cu titluri de valoare pentru prezentarea unei imagini înșelătoare asupra tranzacțiilor în cauză.

12. Cauza a fost înaintată Tribunalului Districtual Reykjavík la 7 martie 2012, iar ședința principală a avut loc în perioada 4-14 noiembrie 2013. Patruzeci de martori au depus mărturie, inclusiv reclamanții. Prin sentința din 12 decembrie 2013, Tribunalul Districtual i-a condamnat pe reclamanți în baza acuzațiilor la pedepse cu închisoarea de la 3 la 5 ani.

13. Reclamanții au declarat recurs la Curtea Supremă care, prin hotărârea din 12 februarie 2015, l-a găsit vinovat pe reclamantul Ólafur Ólafsson de manipulare a pieței și pe ceilalți trei reclamanți de încălcare de obligații fiduciare și de manipulare a pieței. Hreiðar Már Sigurðsson a fost condamnat la 5 ani și 6 luni de închisoare, Sigurður Einarsson a fost condamnat la 4 ani de închisoare, iar ceilalți doi reclamanți au fost condamnați la 4 ani și 6 luni de închisoare.

14. Trei dintre reclamanţi au depus petiţii la Comisia pentru redeschiderea procedurilor judiciare (*Endurupptökunefnd*), solicitând redeschiderea procesului în faţa Curţii Supreme. Petiţiile lor s-au bazat, printre altele, pe faptul că au existat deficienţe semnificative în cadrul procesului, întrucât unul dintre judecătorii Curţii Supreme, Á.K., fusese recuzat ca urmare a legăturii soţiei sale şi a fiului său cu această cauză (infra, pct. 33-35). La 26 ianuarie 2016, petiţiile au fost respinse. Magnús Guðmundsson nu a depus o petiţie pentru redeschiderea procesului.

C. Incidente procedurale invocate în timpul şi ulterior procesului

1. Accesul la documente

15. În cursul anchetei, Procurorul special a ridicat, pe baza unor mandate de percheziţie încuviinţate de instanţă, cantităţi mari de documente şi date electronice, inclusiv de la Kaupþing şi KBL. Guvernul a identificat trei categorii diferite de date: „colectare completă de date” (*heildarsafn gagna*) privind toate datele ridicate şi deţinute de Procurorul special, indiferent dacă acestea aveau relevanţă pentru cauză sau nu; „documente ale anchetei” (*rannsóknargögn*) privind date, documente şi alte materiale extrase din colectarea de date completă care fuseseră definite de Procurorul special ca fiind relevante pentru cauză şi care au fost marcate ca făcând parte din „dosarul de anchetă”; „probele în dosar” privind documente şi alte materiale care au fost prezentate în instanţă de către parchet sau apărare şi care făceau parte din „dosarul cauzei” în cadrul acţiunii în justiţie.

16. Pentru efectuarea unei percheziţii a datelor electronice, Procurorul special a utilizat un sistem e-Discovery numit „Clearwell”. Anumite cuvinte-cheie au fost introduse în program, care a oferit apoi o colecţie de documente conţinând aceste cuvinte. Trei căutări separate cu ajutorul Clearwell au fost efectuate pentru a sorta în mare măsură documentele care ar putea avea relevanţă pentru cauză şi ulterior căutărilor au fost create noi dosare Clearwell ale cauzei care conţineau aceste documente „etichetate” (pe care reclamanţii le consideră ca fiind o categorie separată). Aceste dosare au primit următoarele nume:

- ESS KAU Q Islanda, care conţine 8 956 de documente, rezultate din sistemele informatice ale Kaupþing, unde au fost percheziţionate e-mailurile şi unităţile de calculator ale unui număr de 62 de angajaţi, şi din alte elemente reţinute în cadrul percheziţiilor efectuate la trei societăţi care aveau legătură cu reclamanţii şi la o societate de avocatură, precum şi din elementele predate de ASF;

- ESS KAU Q Islanda 2, care conţine 54 468 de documente, din sistemele informatice ale Kaupþing şi de la KBL; au fost verificate e-mailurile a 11 angajaţi ai acestor societăţi în perioada 1 septembrie - 31 octombrie 2008;

- KAU KBLUC, care conține 712 378 de documente, care rezultă din sistemele informatice ale KBL, după verificarea tuturor e-mailurilor aparținând unui număr de 13 angajați începând cu decembrie 2006.

Documentele din aceste dosare Clearwell au fost verificate ulterior de anchetatori, realizându-se noi cercetări prin utilizarea sistemului Clearwell și fiind verificate manual. Documentele considerate a avea legătură cu această cauză erau apoi etichetate și exportate și transformate în „documente ale anchetei”.

17. În cursul anchetei, avocații reclamanților au primit în mod regulat copii ale „documentelor anchetei”. Cu toate acestea, li s-au refuzat copii ale înregistrărilor DVD ale declarațiilor martorilor și ale inculpaților, pentru motivul că materialul solicitat nu constituia un „document” în sensul art. 37 alin. (1) din Legea privind Codul de procedură penală (Legea nr. 88/2008: infra, pct. 36), ci, în schimb, au fost invitați să consulte aceste înregistrări la sediul Biroului Procurorului special, procedură care a fost validată de Curtea Supremă prin deciziile din 21 septembrie 2009 prin care a respins cererile reclamanților de a obține copii. Cu toate acestea, transcrieri ale tuturor depozițiilor înregistrate au fost făcute și înmânate reclamanților, deși cu o anumită întârziere din cauza volumului materialelor.

18. În momentul în care cauza a fost înaintată Tribunalului Districtual, apărarea a primit o copie a tuturor probelor prezentate instanței de către parchet, cu excepția înregistrărilor DVD menționate anterior, a căror transcriere a fost însă furnizată. În plus, parchetul a înaintat, de asemenea, o listă a tuturor „documentelor anchetei”, precum și a celor pe care a decis să nu le prezinte ca probe. În cadrul probelor prezentate se aflau dosare privind toate elementele ridicate în această cauză, alături de prezentări succinte cu privire ce elemente conțineau și ce probe, dacă era cazul, au fost strânse în raport cu fiecare element ridicat.

19. Reclamanții și avocații lor s-au plâns în mod repetat Procurorului special cu privire la încălcarea dreptului lor de acces la documente. În cadrul ședințelor preliminare ale tribunalului din 29 martie și 27 aprilie 2012, reclamanții au solicitat ca Procurorul special să fie obligat să remită „o copie a registrului evenimentelor (registrul jurnal) cu privire la legăturile dintre apelurile telefonice sau orice alte date care ar fi putut fi create în timpul cercetărilor în dosar la Biroul Procurorului special și care conține o prezentare generală a convorbirilor telefonice care au fost interceptate pe baza hotărârilor judecătorești privind interceptările din această cauză”, precum și copii ale tuturor e-mailurilor transmise prin intermediul adreselor de e-mail ale acestora și care fuseseră ridicate de Procurorul special în timpul anchetei. La 4 mai 2012, Tribunalul Districtual a respins cererea, punctând că parchetul declarase că datele respective erau accesibile la sediul Procurorului special, unde apărarea putea să le examineze și, dacă este cazul, să solicite ca documentele să fie prezentate instanței ca probe. În urma unui recurs, Curtea Supremă a dispus ca Tribunalul Districtual să se

pronunțe pe fond cu privire la această cerere. Prin hotărârea din 29 mai 2012, Tribunalul Districtual a reiterat că documentația era accesibilă acuzaților. Acesta a subliniat, de asemenea, că, deși ar trebui să se considere în general că parchetului îi incumbă obligația de a acorda apărării accesul la datele obținute de poliție în cursul unei anchete, date care nu au fost înaintate instanței, poliția și parchetul nu au fost obligate să remită apărării copii ale acestor date. La 8 iunie 2012, Curtea Supremă a menținut hotărârea Tribunalului Districtual. Ulterior, Procurorul special a acordat, la cerere, accesul la datele respective.

20. La 20 noiembrie 2012, Tribunalul Districtual a respins cererea reclamanților de clasare a cauzei în considerarea presupusei încălcări a dreptului lor de acces la documente. Rechizitoriul a fost respins parțial pentru alte temeuri, dar decizia respectivă a fost casată de Curtea Supremă în 10 decembrie 2012.

21. În ianuarie 2013, Procurorul special a informat apărarea că numai documentele și datele marcate de anchetatori ca fiind relevante au fost considerate „documente ale anchetei” și că accesul nu s-a extins la „colectarea completă de date” sau la colectarea documentelor identificate prin perchezițiile generale prin sistemul Clearwell. Cu toate acestea, reclamanții ar avea acces la propriile e-mailuri, precum și la înregistrări ale propriilor conversații telefonice interceptate, în măsura în care acestea erau încă stocate la momentul respectiv. Apărarea a fost, de asemenea, informată că nu a existat o listă completă a conversațiilor telefonice înregistrate.

22. Apărarea a contestat faptul că restricțiile menționate anterior sunt conforme cu legislația internă și cu Convenția. Procurorul special a răspuns la 22 ianuarie 2013, referindu-se la obligația poliției de a examina în mod egal probele împotriva acuzaților și în favoarea lor. Acesta a menționat că rechizitoriul nu a fost însoțit de toate documentele anchetei, ci doar de cele pe care parchetul a fundamentat dosarul, și că toate documentele anchetei au fost însă enumerate în dosarul principal al documentului, astfel încât să fie clar care documente nu au fost înaintate. Aceste documente ale anchetei ar putea fi examinate la sediul parchetului după ce cauza a fost înaintată instanței.

23. În ședința de judecată din 24 ianuarie 2013, parchetul a prezentat o mare parte din documentele solicitate de reclamantul Hreiðar Már Sigurðsson, precum și transcrierile anumitor apeluri telefonice care nu fuseseră cunoscute de parchet decât după începerea procedurii judiciare. La 7 martie 2013, parchetul a prezentat alte probe solicitate de apărare, precum și alte transcrieri ale apelurilor telefonice primite după ce a înaintat instanței dosarul cauzei.

24. În cadrul unei ședințe de judecată preliminară din 21 martie 2013, reclamanții au solicitat „o listă recapitulativă a tuturor documentelor și altor materiale care fuseseră obținute de poliție și care nu fuseseră prezentate în cauză” sau, alternativ, o listă recapitulativă a tuturor documentelor care

fuseseră obținute de către poliție în cursul anchetei, care fuseseră identificate prin percheziția realizată cu programul Clearwell și care primiseră denumirile „ESS KAU Q Islanda”, „ESS KAU Q Islanda 2” și „KAU KBLUC” și nu fuseseră prezentate în speță. Ca alternativă suplimentară, aceștia au solicitat o listă recapitulativă a tuturor documentelor care fuseseră obținute în cursul anchetei, identificate prin programul Clearwell și având în vedere denumirile menționate anterior, care puteau fi găsite utilizând 15 căutări după cuvinte specifice sau conexiuni. Parchetul s-a opus acestor cereri pentru motivul că asemenea documente nu existau. Prin hotărârea din 26 martie 2013, Tribunalul Districtual a respins cererile reclamantilor pentru motivul că art. 37 alin. (1) din Legea privind codul de procedură penală s-a aplicat numai datelor care intrau în vigoare și erau încă disponibile, dar nu obliga poliția sau parchetul să pregătească documentele la cererea apărării. La 4 aprilie 2013, Curtea Supremă a respins recursul pentru motivul că hotărârea în cauză nu putea fi atacată cu recurs.

25. În cadrul recursului declarat de reclamantii împotriva hotărârii de condamnare, au solicitat clasarea cauzei printre altele pentru motivul că dreptul lor de acces la documente, garantat de art. 70 alin. (1) din Constituție și de art. 6 din Convenție, fusese încălcat. În hotărârea sa, Curtea Supremă a amintit că reclamantii fuseseră invitați să consulte „colecțiile de date agregate”. În continuare, în ceea ce privește cererea respinsă de Tribunalul Districtual la 29 mai 2012, aceasta a arătat că nu se putea trece cu vederea faptul că colectarea datelor ridicate de poliție avea un domeniu de aplicare enorm și că printre datele respective se numărau comunicările prin e-mail care trebuiau, prin natura lor, să se refere la afacerile financiare ale unui număr mare de clienți ai Kaupping și care trebuiau să rămână confidențiale, precum și mesajele personale referitoare la viața privată a angajaților. În plus, aceasta a menționat că cererile respinse de Tribunalul Districtual la 26 martie 2013 priveau mai degrabă pregătirea unor documente specifice pentru reclamantii decât accesul la acestea. În niciuna dintre hotărârile Tribunalului Districtual nu li s-a interzis reclamantilor accesul la anumite documente; li s-a refuzat însă eliberarea de copii după o colecție extensivă de documente, pe care aceștia au fost însă invitați să le consulte la sediul poliției. Astfel, respingerea cererilor nu a restrâns exercițiul dreptului de acces la documente al reclamantilor.

26. Curtea Supremă a subliniat, în sfârșit, că reclamantii nu au adresat Tribunalului Districtual alte cereri de acces la documente. A observat că, „atunci când se apreciază dacă a fost restrâns exercițiul dreptului de acces la documente al unui acuzat [...], condiția de bază trebuie să fie îndeplinită dacă cererea referitoare la această chestiune a fost înaintată instanțelor”. În consecință, instanța a considerat că nu existau motive pentru clasarea cauzei pe baza unei încălcări a dreptului de acces la documente.

2. Audierea martorilor

27. La scurt timp după începerea anchetei, Procurorul special l-a contactat pe domnul S.S., un avocat britanic care l-a reprezentat pe Al Thani și pe ruda și consilierul său, Sheik Sultan (denumit în continuare „Sultan”), în afacerile lor cu Kaupþing. Reprezentanți ai Procurorului special s-au întâlnit cu Sultan la Londra în octombrie 2009 și cu Al Thani în octombrie 2011, pentru a obține informații despre cauză. Apărarea nu a fost notificată cu privire la aceste interogatorii și nici nu i s-a oferit oportunitatea de a participa. În opinia Procurorului special, interogatoriile nu au constituit depoziții formale în sensul Capitolului VIII din Legea privind Codul de procedură penală, ci mai degrabă audieri neoficiale în sensul art. 60 alin. (2) din Legea privind Codul de procedură penală. Interogatoriile au fost înregistrate și înregistrările audio, precum și transcrierile scrise au fost incluse în probele prezentate de parchet instanței de fond.

28. În momentul în care cauza a fost înaintată Tribunalului Districtual, parchetul a înaintat o listă de martori pe care dorea să-i citeze să depună mărturie, inclusiv pe Al Thani și Sultan. La 10 februarie 2013, parchetul l-a contactat pe S.S. prin e-mail și i-a cerut să-și informeze clienții cu privire la decizia parchetului și la dorința instanței de a-i audia pe amândoi în persoană în cursul ședinței din aprilie. S.S. a fost, de asemenea, informat că clienții săi ar putea, dacă preferă, să depună mărturie prin telefon. La 21 februarie 2013, societatea de avocatură a lui S.S. a informat parchetul că Al Thani și Sultan erau pregătiți să dea declarații scurte confirmând ceea ce declaraseră anterior în cursul interogatoriilor lor, dar că, în caz contrar, nu doreau să participe la procesul din Islanda. În cadrul ședinței de judecată din 7 martie 2013, parchetul a informat Tribunalul Districtual că Al Thani și Sultan au refuzat să depună mărturie în fața instanței. Nici parchetul, nici instanța nu au mai încercat să îi determine să depună mărturie. Procesele-verbale ale ședinței nu indică faptul că, la acel moment sau înainte de ședința principală, apărarea a făcut comentarii cu privire la martorii care nu au depus mărturie sau a formulat vreo pretenție sau cerere pentru ca alte încercări de citare a acestora să fie făcute.

29. În recursul la Curtea Supremă împotriva condamnărilor lor, reclamanții au susținut că nu au fost făcute suficiente încercări pentru ca Al Thani și Sultan să depună mărturie în fața instanței. Curtea Supremă a considerat însă că hotărârea Tribunalului Districtual poate fi anulată doar pe această bază „dacă s-ar demonstra că mărturia [lor] [...] ar fi putut avea un impact semnificativ asupra concluziei referitoare la o anumită chestiune în această cauză”. Aceasta a subliniat, de asemenea, că parchetul va trebui să suporte consecințele negative ale lipsei probelor respective.

3. *Interceptarea telefonică*

30. În legătură cu anchetarea cauzei și a altor cauze în care sunt implicați reclamanții care au fost anchetați în același timp, Tribunalul Districtual din Vesturland a încuviințat Procurorului special mai multe mandate de interceptare a tuturor apelurilor telefonice efectuate către și dinspre toate numerele de telefon înregistrate sau utilizate de reclamanți. Telefoanele reclamanților au fost interceptate în perioada 9-27 martie 2010. Procurorul special i-a informat pe reclamanți prin scrisoarea din 28 decembrie 2011 că interceptarea a avut loc și i-a informat că înregistrările convorbirilor telefonice interceptate urmau a fi șterse în conformitate cu art. 85 alin. (1) din Legea privind Codul de procedură penală.

31. În perioada februarie-aprilie 2013, reclamanții au examinat conversațiile telefonice interceptate care au fost stocate de Procurorul special și au descoperit că printre apeluri telefonice s-au numărat patru apeluri între Hreiðar Már Sigurðsson și avocatul său, precum și un apel între Magnús Guðmundsson și avocatul său. Fiecare dintre avocații acestor reclamanți a scris Procurorului special în această privință și a înaintat o plângere Procurorului General împotriva angajaților din cadrul Biroului Procurorului special. Procurorul special a răspuns avocatului lui Hreiðar Már Sigurðsson, arătând că s-a făcut o greșeală întrucât apelurile telefonice în cauză nu fuseseră șterse imediat în conformitate cu art. 85 din Legea privind Codul de procedură penală, dar că au fost șterse între timp. El a descris procesul interceptării convorbirilor telefonice după cum urmează. Apelurile au fost înregistrate cu ajutorul Diviziei de Criminalistică Informatică a Poliției Metropolitane din Reykjavík; acestea fuseseră scanate de anchetatori, care au făcut în același timp însemnări scurte cu privire la ceea ce ei au considerat relevant pentru anchetarea cauzei; anchetatorii fuseseră instruiți să înceteze ascultarea convorbirilor telefonice atunci când a devenit evident că un inculpat vorbea cu apărătorul său și să nu înregistreze ceea ce s-a dezvăluit în conversație până în acel moment. Cu toate acestea, un angajat responsabil pentru documentarea apelurilor telefonice a făcut greșeala de a nu menționa apelurile telefonice în cauză atunci când a scris un memorandum și, în consecință, acestea fuseseră omise dintr-o listă de apeluri telefonice care urmau să fie șterse. Procurorul special a subliniat că apelurile telefonice nu au fost ascultate și că confidențialitatea a fost respectată.

32. Procurorul General a decis, prin scrisorile din 24 aprilie 2013 și 14 februarie 2014, să suspende anchetele în legătură cu plângerile depuse. În scrisoarea adresată lui Hreiðar Már Sigurðsson, s-a considerat că explicațiile oferite de Procurorul special erau satisfăcătoare; în scrisoarea adresată lui Magnús Guðmundsson, s-a observat că interceptarea a avut loc în conformitate cu Legea privind Codul de procedură penală, care se baza pe premisa că era inevitabil ca conversațiile dintre inculpați și avocații acestora să fie înregistrate împreună cu alte conversații. S-a adăugat că nimic nu

părea să indice faptul că conversaţiile reclamantului au fost ascultate sau utilizate în scopul anchetei sau al prezentării probelor. Prin urmare, a trebuit să se considere că a fost o greşeală sau un accident şi că nu se putea considera că aceasta constituie neglijenţă gravă sau intenţie.

33. În recursurile lor la Curtea Supremă împotriva condamnărilor lor, reclamânţii respectivi s-au referit la înregistrarea conversaţiilor telefonice dintre ei şi avocaţii lor. Curtea Supremă a subliniat faptul că, în dosar, nu există transcrieri ale unor astfel de conversaţii înregistrate, astfel încât să fie clar că acestea nu fuseseră utilizate ca probe în faţa instanţei. A menţionat, de asemenea, că nu este evident cum anume putea poliţia să organizeze procedurile de interceptare a telefonului unui inculpat în orice alt mod, din moment ce nu se putea şti în avans dacă acea conversaţie va fi cu un apărător. În plus, în ceea ce priveşte sugestia reclamantilor potrivit căreia natura conversaţiilor ar fi putut verificată de altcineva în afara poliţiei, Curtea Supremă a arătat că poliţia nu are autoritatea de a atribui această sarcină, care implica o ingerinţă în viaţa privată, altora. În sfârşit, Curtea Supremă a arătat că nu au fost prezentate argumente în sensul că astfel de înregistrări ar fi adus atingere efectiv anchetei efectuate în cauză sau că ar fi putut exista un pericol real în acest sens.

4. *Imparţialitatea*

34. La 8 decembrie 2014, Curtea Supremă a informat părţile că Á.K., fost judecător al Curţii Supreme, va lua parte la judecarea cauzei în recurs în calitate de judecător *ad hoc*. Curtea Supremă nu a primit nici un comentariu în acest sens, însă apărarea a comentat posibila lipsă de imparţialitate a altui judecător al Curţii Supreme, care s-a abţinut ulterior de la judecarea cauzei. Prin e-mailul din 19 decembrie 2014, Curtea Supremă a informat părţile că soţia lui Á.K., doamna S., a fost membră a Consiliului de administraţie al ASF până în ianuarie 2009 şi le-a invitat să îşi prezinte observaţiile cu privire la această chestiune. La cererea unuia dintre apărători, părţile au primit informaţii suplimentare cu privire la ziua exactă în care doamna S. a părăsit Consiliul de administraţie al ASF. Până la 23 decembrie 2014, Curtea Supremă primise răspunsuri de la toate părţile, care arătau că nu au fost formulate obiecţii cu privire la participarea lui Á.K. la procedură.

35. În observaţiile transmise, Guvernul a informat Curtea că a primit o declaraţie din partea lui Á.K. din data de 19 septembrie 2016 în care declara că soţia sa, dna S., fusese numită vicepreşedinte al Consiliului de administraţie al ASF la 1 ianuarie 2007 şi că a demisionat la 25 ianuarie 2009. Ea a confirmat că, între 9 decembrie 2008, când tranzacţiile în discuţie fuseseră trimise către ASF, şi data demisiei sale, tranzacţiile fuseseră discutate o dată în cadrul şedinţei Consiliului de administraţie, la 19 ianuarie 2009, când directorul ASF anunţase că un specialist fusese numit pentru a efectua noi investigaţii asupra acestora; specialistul înmânase raportul său către ASF la 6 martie 2009, iar ASF a înaintat plângerea sa

Procurorului special la 13 martie 2009. Prin urmare, problema nu a fost discutată niciodată câtă vreme dna S. a făcut parte din Consiliul de administrație. Á.K. a afirmat, de asemenea, că nu a considerat că îndeplinește condițiile pentru a fi recuzat de la judecarea cauzei, dar că nu dorise să facă parte din complet decât dacă era clar că apărarea nu avea rezerve și că, prin urmare, a solicitat ca apărarea să fie informată cu privire la legătura existentă.

36. Guvernul a primit, de asemenea, o declarație din partea fiului lui Á.K., domnul K., din 19 septembrie 2016, confirmată de un fost membru al Consiliului de lichidare a Kaupþing, conform căreia domnul K. lucrase în cadrul departamentului juridic al Kaupþing din noiembrie 2007 până la prăbușirea băncii, în octombrie 2008. La scurt timp după desemnarea Comitetului provizoriu de administrare, domnul K. a început să lucreze pentru Comitet și a fost directorul departamentului juridic al acestuia începând din decembrie 2008. După ce Comitetul provizoriu de administrare a fost suspendat la sfârșitul anului 2011 și a fost numit un consiliu de lichidare, domnul K. a preluat funcția de director al departamentului juridic al consiliului respectiv, funcție deținută până în august 2013. În declarația sa, domnul K. a menționat că, atunci când a preluat funcția de director al departamentului juridic al Comitetului provizoriu de administrare, s-a hotărât că acele cauze privind anchete penale și acțiuni în despăgubire împotriva foștilor angajați nu vor face parte din activitatea diviziei juridice a Comitetului provizoriu de administrare, întrucât el fusese angajat al Kaupþing înainte de prăbușirea acesteia; același lucru a fost valabil după desemnarea Consiliului de lichidare. Aceste cauze au fost încredințate altor angajați care au raportat direct Comitetului provizoriu de administrare și Consiliului de lichidare. Astfel, domnul K. a declarat că nu a fost implicat în niciun fel în cauza împotriva reclamanților sau în acțiunile civile împotriva acestora. El a adăugat că nu au existat niciodată contracte între el și respectivele comitet și consiliu cu un stimulent legat de recuperarea activelor Kaupþing. În urma demisiei sale din 2013, acesta a acționat în calitate de consultant în cadrul Consiliului de lichidare, dar acordul de consultanță nu avea nicio legătură cu prezenta cauză și nu includea plăți legate de performanță. În sfârșit, în ceea ce privește afirmația reclamanților potrivit căreia apărarea nu fusese notificată că acesta fusese directorul departamentului juridic al Kaupþing, domnul K. a subliniat că îi cunoștea personal pe toți apărătorii implicați în cauză și că lucrase cu trei dintre aceștia. În plus, el a păstrat legătura cu doi dintre aceștia în timp ce era directorul departamentului juridic.

II. DREPTUL INTERN RELEVANT

37. Prevederile relevante ale Legii privind Codul de procedură penală (Legea nr. 88/2008) sunt formulate după cum urmează:

Art. 6

„1. Un judecător, inclusiv un judecător asociat, este recuzat de la judecarea unei cauze atunci când:

[...]

g. există alte condiții sau circumstanțe care pot pune la îndoială în mod rezonabil imparțialitatea sa”.

Art. 7

„1. Un judecător are responsabilitatea de a-și asigura propria eligibilitate pentru soluționarea unei cauze. Părțile ar putea cere însă unui judecător să se abțină de la judecarea cauzei. În același mod, președintele completului de judecată asigură eligibilitatea judecătorilor asociați experți.”

Art. 37

„1. Avocatul apărării trebuie să obțină cât mai curând posibil o copie a tuturor documentelor din dosar¹ referitoare la clientul său, precum și înlesniri pentru examinarea altor materiale din această cauză. Poliția poate însă să refuze unui avocat al apărării accesul la documente individuale sau alte date pentru maximum trei săptămâni de la întocmirea acestora sau intrarea lor în posesia poliției dacă se crede că acest acces ar afecta ancheta realizată în cauză. Poliția poate să respingă din același motiv cererile avocatului apărării de realizare de copii ale documentelor individuale în timp ce în cauză se desfășoară ancheta. Negarea dreptului de acces poate contestată în fața unui judecător.

[...]

3. În plus, poliția poate refuza avocatului apărării accesul la documente individuale și alte date în timpul anchetei realizate în cauză dacă sunt în joc interesele statului sau ale publicului sau dacă sunt în joc interesele urgente ale unor persoane, altele decât clientul său, sau dacă aceste comunicări cu autoritățile din alte țări împiedică accesul. O astfel de negare a dreptului de acces poate fi contestată în fața unui judecător.

[...]

5. Poliția trebuie să ofere avocatului apărării oportunitatea de a urmări progresul anchetei în măsura posibilului. Poliția trebuie să ia în considerare orice sugestii pe care avocatul apărării le poate prezenta cu privire la acțiuni individuale de investigații, cu excepția cazului în care poliția consideră că asemenea sugestii sunt interzise sau irelevante.”

Art. 116

„1. Persoana care a împlinit vârsta de 15 ani, supusă jurisdicției islandeze și care nu este inculpatul sau reprezentantul său, trebuie să se prezinte în fața instanței ca martor pentru a răspunde verbal întrebărilor adresate acestora cu privire la situația de fapt din cauza respectivă [...]

1. Curtea Supremă a stabilit în jurisprudența sa că termenul „document” din această dispoziție se aplică numai documentelor în forma lor tradițională, care este pe suport de hârtie. Datele în format electronic nu sunt considerate un document în sensul dispoziției, ci intră sub incidența termenului „alte materiale” sau „alte date”.

[...]

4. Dacă martorul se află la departe de instanță sau dacă pentru a se prezenta în fața instanței i-ar fi provocate inconveniente semnificative, judecătorul poate decide ca mărturia să fie depusă în timpul ședinței de judecată prin intermediul telefonului sau al altor metode de telecomunicație, cu condiția ca mărturia să fie depusă astfel încât toți cei prezenți în timpul ședinței să o poată asculta. Această autorizare nu poate fi acordată în cazul în care este de așteptat ca mărturia depusă de martor să fie esențială în soluționarea cauzei.”

Art. 120

„1. Procurorul este responsabil pentru citarea martorilor în fața instanței. Inculpatul poate, totuși, să citeze martori în fața instanței dacă va alege să facă acest lucru. [...]

2. Dacă este necesar, judecătorul citează un martor în fața instanței prin intermediul unei citații scrise emise din proprie inițiativă sau la cererea oricărei părți. Citația precizează numele și adresa martorului, principalele motive ale citării, numele instanței, locul și data în care urmează să fie depusă declarația și care pot fi consecințele în cazul în care martorul nu se prezintă sau nu își îndeplinește datoria în alte privințe. Procurorul este responsabil pentru emiterea citațiilor, iar o astfel de emitere se realizează în același mod ca rechizitoriul [...]”

Art. 121

„1. În cazul în care un martor nu se prezintă în fața instanței conform unei citații emise legal și nu oferă un motiv legitim pentru neprezentare, procurorul poate solicita poliției să preia în custodie martorul sau să îl aducă în fața instanței la o dată ulterioară. Poliția are obligația de a se conforma acestor instrucțiuni din partea procurorului.

[...]”

38. Potrivit Legii privind Codul de procedură penală, procedurile judiciare pot fi redeschise în anumite condiții. Art. 228 din lege prevede că, dacă hotărârea tribunalului districtual nu a fost atacată cu recurs sau când termenul pentru introducerea recursului s-a împlinit, Comisia pentru redeschiderea procedurilor judiciare poate aproba cererea unei persoane, în cazul în care aceasta consideră că a fost condamnată în mod greșit sau a fost condamnată pentru o infracțiune mai gravă, pentru redeschiderea procedurii judiciare în fața tribunalului districtual, dacă sunt îndeplinite anumite condiții. Condițiile sunt, printre altele, existența unor deficiențe grave în procesarea cauzei care au afectat concluzia la care s-a ajuns (pct. d). Procurorul General poate solicita redeschiderea în beneficiul persoanei condamnate în cazul în care consideră că sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 228 alin. (1) din lege. În conformitate cu art. 229 din lege, cererea de redeschidere se transmite în scris și Comisiei pentru redeschiderea procedurilor judiciare. Aceasta include o motivare detaliată privind modul în care sunt considerate îndeplinite condițiile pentru redeschidere. Potrivit art. 231 din lege, Comisia pentru redeschiderea procedurilor judiciare decide dacă procedura va fi redeschisă. Dacă cererea de redeschidere este aprobată, prima hotărâre rămâne în vigoare până la

pronunțarea unei noi hotărâri în cauză. Art. 232 din lege prevede că Comisia pentru redeschiderea procedurilor judiciare poate admite o cerere de redeschidere a unei cauze care a fost soluționată definitiv de curtea de apel sau de Curtea Supremă și se va pronunța o nouă hotărâre în cazul în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 228.

ÎN DREPT

I. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 6 § 1 DIN CONVENȚIE

39. Reclamanții s-au plâns de faptul că Curtea Supremă nu a fost independentă și imparțială, întrucât (i) soția unuia dintre judecătorii săi a fost vicepreședinte al Consiliului de administrație al ASF în timp ce efectua cercetarea în cazul Kaupping, și (ii) fiul aceluiași judecător avea o strânsă afiliere profesională cu banca, în special întrucât era angajat ca director al departamentului juridic din cadrul Kaupping după prăbușirea acesteia, iar în această calitate a introdus numeroase acțiuni civile împotriva a doi dintre reclamanți. Reclamanții au invocat art. 6 § 1 din Convenție, care, în măsura în care este relevant, prevede următoarele:

„Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil [...] a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, [...], care va hotări [...] asupra [...] oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.”

40. Guvernul a contestat acest argument.

A. Cu privire la admisibilitate

1. Argumentele părților

41. Guvernul a susținut că reclamanții nu au epuizat căile de atac interne întrucât nu l-au recuzat pe Á.K. înainte de pronunțarea hotărârii Curții Supreme. Deși a admis că, potrivit art. 7 alin. (1) din Legea privind Codul de procedură penală, un judecător ar trebui să evalueze din oficiu existența motivelor care justifică abținerea sa, astfel încât revocarea să nu fie în principal responsabilitatea părților, Guvernul a subliniat că reclamanții fuseseră informați înainte de ședința principală că judecătorul în cauză va fi prezent și că soția sa fusese membru al Consiliului de administrație al ASF până la 25 ianuarie 2009. Guvernul a susținut, de asemenea, că informațiile referitoare la funcția anterioară a fiului lui Á.K., ca director al departamentului juridic din cadrul Kaupping, erau disponibile și ar fi putut fi obținute cu ușurință până la momentul soluționării cauzei de către Curtea Supremă. În această privință, Guvernul a subliniat că fiul, domnul K., fusese angajat al Kaupping în același timp în care doi dintre reclamanți erau directori ai băncii și că, potrivit declarației sale din 16 septembrie 2016,

acesta îi cunoștea personal pe toți apărătorii, întrucât studiasse împreună cu trei și lucrase împreună cu doi dintre aceștia. Pe această bază și ținând seama de dimensiunea redusă a comunității juridice islandeze, Guvernul a considerat că legătura domnului K. cu Kaupþing ar fi trebuit să fie cunoscută de apărare. Guvernul a admis însă că reclamanții nu aveau cunoștință de acordul de consultanță încheiat de domnul K. cu banca începând din 2013.

42. În opinia Guvernului, reclamanții nu au epuizat căile de atac interne, întrucât nu ridicaseră aceste probleme înainte sau în cursul ședinței principale. Guvernul a susținut că, în eventualitatea formulării unei cereri de abținere, Curtea Supremă ar fi examinat-o amănunțit și ar fi luat o decizie în această privință. A menționat, în acest sens, că unul din ceilalți judecători numiți inițial se abținuse după o observație din partea apărării. În opinia sa, explicația oferită de reclamanți pentru faptul că nu au obiectat în legătură cu Á.K. nu era conformă cu comentariul apărării cu privire la celălalt judecător și a subliniat, de asemenea, că unul dintre apărători a efectuat verificări suplimentare în legătură cu data demisiei soției lui Á.K. înainte de a preciza că nu va fi făcută nici o observație. Guvernul a concluzionat că reclamanții nu puteau presupune în mod rezonabil că o obiecție ar fi fost în zadar sau în detrimentul cauzei lor. Deși consideră că omisiunea recuzării judecătorilor nu poate fi privită, în general, ca o renunțare la dreptul la o instanță imparțială, Guvernul a susținut că o astfel de omisiune, fără motive justificate, a constituit neepuizarea căilor de atac interne. În sfârșit, Guvernul a susținut că utilizarea măsurii extraordinare de solicitare a redeschiderii cauzei nu poate fi considerată drept epuizarea căilor de atac interne.

43. Reclamanții au considerat că au epuizat căile de atac interne. Aceștia au admis că nu au recuzat judecătorul respectiv în pofida faptului că au fost informați despre poziția ocupată de soția sa, dar au susținut că se temeau de o prejudecată negativă dacă s-ar fi opus după ce judecătorul și colegii săi nu au ridicat această chestiune și nu s-au pronunțat asupra ei din proprie inițiativă. Reclamanții au arătat că, odată ce nu au mai depins de judecătorii respectivi, au depus o petiție pentru redeschiderea extraordinară a cauzei, printre altele, pentru motivul lipsei de imparțialitate a lui Á.K. Aceștia au menționat, de asemenea, că în cauzele *Pfeifer și Plankl împotriva Austriei* (nr. 10802/84, 25 februarie 1992, seria A nr. 227) și *Oberschlick împotriva Austriei* (nr. 11662/85, 23 mai 1991, seria A nr. 204), Curtea nu a considerat că omisiunea recuzării judecătorilor pentru motivul lipsei lor de imparțialitate a constituit o renunțare la dreptul la o instanță imparțială.

2. Motivarea Curții

44. Curtea consideră, de la început, că trebuie făcută o distincție între cele două aspecte ale afirmațiilor reclamanților și, în consecință, le va aborda separat.

(a) Lipsa imparțialității lui Á.K. din cauza calității soției sale de membru al Consiliului de administrație al ASF

45. Curtea consideră că nu este necesar să decidă dacă o obiecție față de participarea unui judecător la un proces din cauza pretensei sale lipse de imparțialitate constituie o cale de atac efectivă care trebuie epuizată în sensul art. 35 alin. (1) din Convenție, întrucât consideră că această plângere este, în orice caz, inadmisibilă pentru motivele prezentate mai jos.

46. Curtea nu consideră nici că problema ar trebui să fie considerată ca o renunțare la drepturi în sensul clasic al acestui termen, astfel cum este utilizat în jurisprudența sa, deși recunoaște că, în anumite cauze, au fost examinate situații similare în lumina principiilor referitoare la renunțare (în special *cauza Pfeifer și Plankl și Oberschlick*, ambele citate anterior). În speță, se pune mai degrabă problema dacă reclamantii, atunci când s-au confruntat cu o situație în care se putea argumenta că un judecător ar trebui revocat, dar nu a fost exclus în mod neechivoc în temeiul legii, prin faptul că nu s-au opus participării sale, se poate afirma că au acceptat că nu există motive legitime pentru a pune la îndoială imparțialitatea instanței [a se vedea *Smailagić împotriva Croației* (dec.), nr. 77707/13, pct. 34 și 36, 10 noiembrie 2015].

47. În această privință, Curtea amintește că, în *cauza Zahirović împotriva Croației* (nr. 58590/11, pct. 31-37, 25 aprilie 2013), a reținut, în împrejurări similare celor din speță, că, din cauza omisiunii reclamantului de se folosi de oportunitatea de a-și prezenta plângerile referitoare, printre altele, la pretinsa lipsă de imparțialitate a unui judecător în faza de judecată a procedurii, nu a putut concluziona că pretinsul viciu de procedură invocat ar fi constituit o ingerință în exercitarea dreptului reclamantului la un proces echitabil. În consecință, plângerea reclamantului a fost declarată inadmisibilă ca fiind în mod vădit nefondată. A arătat, în această privință, că „atunci când dreptul intern oferă posibilitatea de a elimina cauzele temerilor privind imparțialitatea instanței sau a unui judecător, se așteaptă (și în ceea ce privește dreptul național necesar) ca un reclamant care crede cu adevărat că există temeri întemeiate cu privire la acest aspect să le invoce cu prima ocazie”. O situație similară a apărut în *Smailagić*, citată anterior, în care Curtea a concluzionat că, „dată fiind incapacitatea reclamantului de a se folosi de oportunitatea de a elimina temerile privind lipsa imparțialității [...] la momentul respectiv [...] și, astfel, de a se asigura că drepturile sale au fost respectate, fără a invoca niciun motiv relevant pentru o asemenea omisiune, nu se poate considera că acesta avea motive legitime pentru a pune la îndoială imparțialitatea instanței”. Prin urmare, Curtea a fost împiedicată să concluzioneze că pretinsul viciu de procedură care a făcut obiectul plângerii a constituit o ingerință în exercitarea dreptului reclamantului la un proces echitabil.

48. Curtea observă că, în speță, reclamantii nu contestă faptul că, în temeiul dreptului islandez, puteau să conteste, pentru motivul în discuție,

participarea lui Á.K. în cauză – și, într-adevăr, acestora li s-a acordat posibilitatea expresă de a face aceasta – dar că au afirmat în mod explicit că nu au nicio obiecție în această privință. În schimb, aceștia susțin că au avut rezerve cu privire la a formula o obiecție întrucât se temeau că aceasta ar putea avea repercusiuni negative, având în vedere că nici Á.K. însuși, nici completul Curții Supreme în ansamblul său nu au considerat necesar ca acesta să se retragă. Cu toate acestea, Curtea consideră că acest argument este speculativ și neconvingător. În primul rând, nu consideră că există motive concrete să se teamă că Curtea Supremă și Á.K. în special ar fi adoptat o atitudine negativă față de reclamanți doar din cauza unei obiecții la adresa lui Á.K. În al doilea rând, este de acord cu Guvernul că argumentul este grav slăbit de faptul că o interogare din partea apărării a condus la retragerea altui judecător.

49. În speță, trebuie să se constate că avocații reclamanților, având deplina cunoaștere a împrejurărilor și a implicațiilor, au afirmat în mod explicit că nu se opun participării lui Á.K. În aceste condiții, Curtea consideră că acceptarea acestei participări în momentul în care li s-a acordat posibilitatea expresă de a o contesta ar constitui un indiciu fără echivoc al faptului că, la momentul respectiv, participarea lui Á.K. nu a fost considerată problematică din punctul de vedere al imparțialității sale din cauza fostei poziții deținute de soția sa în ASF. În concluzie, acest capăt de cerere este în mod vădit nefondat și trebuie declarat inadmisibil, în conformitate cu art. 35 § 3 lit. a) și 4 din Convenție.

(b) Lipsa imparțialității lui Á.K. din cauza rolului fiului său în calitate de director al departamentului juridic al băncii

50. Curtea observă că apărarea nu a fost notificată în mod oficial în niciun moment cu privire la faptul că fiul lui Á.K., domnul K., deținuse diferite funcții în cadrul departamentelor juridice ale băncii sau cu privire la rolul său ulterior de consultant. Ia act de informațiile prezentate de Guvern potrivit cărora domnul K. îi cunoștea personal pe toți avocații apărării din prezenta cauză și că doi dintre reclamanți fuseseră directori ai băncii în timp ce acesta lucra în cadrul departamentului juridic al băncii. Curtea ia act, de asemenea, de afirmația Guvernului potrivit căreia, în contextul unei comunități juridice mici, există puține îndoieli cu privire la faptul că funcția domnului K. era cunoscută apărării. Cu toate acestea, Curtea nu este în măsură să accepte că astfel de cunoștințe generale prezumate sunt suficient de sigure pentru ca apărarea să fie notificată cu privire la posibila lipsă de imparțialitate a unui judecător și, prin urmare, nu poate fi de acord că reclamanții ar fi trebuit să conteste participarea lui Á.K. pentru acest motiv pentru a epuiza căile de atac interne, presupunând chiar că o astfel de contestație constituia o cale de atac efectivă care trebuie epuizată în sensul art. 35 § 1 din Convenție. Concluzionează așadar că plângerea nu poate fi respinsă pentru neepuizarea căilor de atac interne. Pe de altă parte, trebuie să

se constată că, contrar situației referitoare la soția lui Á.K., apărarea nu a declarat în niciun moment în mod expres că nu contestă participarea lui Á.K. în pofida relației sale cu domnul K. În consecință, Curtea consideră că acest capăt de cerere nu este în mod vădit nefondat în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție. Având în vedere că nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate, trebuie declarat așadar admisibil.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

51. Reclamanții nu au susținut că Á.K. a dat dovadă de părtinire. Aceștia au afirmat însă că imparțialitatea obiectivă a lui Á.K. a fost compromisă din cauza rolului jucat de fiul său în trei situații specifice. În primul rând, în observațiile lor inițiale, reclamanții au arătat că, în ianuarie 2013, Consiliul de lichidare introdusese acțiunea în despăgubire în fața Tribunalului Districtual față de Hreiðar Már Sigurðsson și Ólafur Ólafsson ca urmare a participării lor la „tranzacția Al Thani” și au susținut că nu se putea nega faptul că soluționarea litigiului penal ar putea avea o influență substanțială asupra soluționării procesului menționat. În al doilea rând, reclamanții au susținut că, în urma demisiei sale din 2013, domnul K. fusese angajat în calitate de consultant al Consiliului de lichidare al Kaupping până la jumătatea anului 2015, consecința fiind că acesta era dependent din punct de vedere financiar de Kaupping sau cel puțin de plata unor sume substanțiale de către bancă, care era presupusa „victimă” a procesului penal inițiat împotriva reclamanților, la momentul soluționării cauzei de către Curtea Supremă și la momentul pronunțării hotărârii sale. Or, apărarea nu avea cunoștință de acordul de consultanță și, în opinia reclamanților, legătura nu putea fi considerată ca fiind „îndepărtată”, astfel cum a susținut Guvernul. În al treilea rând, reclamanții au arătat că faptul că domnul K. era angajat al băncii era o chestiune delicată atunci când își îndeplinea atribuțiile de director al departamentului juridic în urma prăbușirii băncii, iar acest lucru era subliniat de faptul că se abținuse de la participarea la ședințele unei comisii pe care a prezidat-o atunci când erau examinate cauzele împotriva foștilor angajați. Reclamanții au admis că nu exista nici un motiv să se îndoiască că domnul K. nu a avut nimic de-a face cu cauza care îi viza în calitate sa de director al departamentului juridic al Kaupping, dar au subliniat că aspectul crucial era modul în care Á.K. trebuia să fie văzut. În acest sens, făcând trimitere la cauza *Pétur Thór Sigurðsson împotriva Islandei* (nr. 39731/98, 10 aprilie 2003), reclamanții au arătat că era evident că o apărare eficientă a foștilor manageri sau membri ai consiliului de administrație al unei bănci care s-a prăbușit trebuia să fie pregătită să includă argumente în sensul că anumite practici fuseseră tolerate și, de asemenea, dacă departamentul juridic al băncii a participat sau nu la asemenea practici ori le-a acceptat. O astfel de apărare a devenit extrem de

dificilă, dacă nu imposibilă, atunci când unul din judecători a avut legături strânse cu un angajat de rang înalt din departamentul juridic al băncii în anii care au dus la prăbușirea acesteia și când au fost comise infracțiunile imputate.

52. Guvernul a afirmat, în primul rând, că nu se pune problema lipsei de imparțialitate subiectivă din partea lui Á.K. și că era necesar doar să se stabilească dacă circumstanțele erau de natură să dea naștere unor îndoieli serioase cu privire la imparțialitatea sa obiectivă. În ceea ce privește temerile reclamanților cu privire la domnul K., Guvernul a menționat că acestea se refereau la susținerile potrivit cărora, în calitate de director al departamentului juridic al Kaupþing în perioada 2008-august 2013, acesta era responsabil pentru administrarea unui proces de angajare împotriva a doi dintre reclamanți. Aceștia au considerat că poziția anterioară a domnului K. nu constituia o legătură care reprezenta în sine un impediment pentru ca Á.K. să facă parte din complet; în opinia Guvernului, pentru ca temerea privind lipsa de imparțialitate să fie justificată în mod obiectiv, ar trebui să se demonstreze că domnul K. ar fi fost implicat sau ar fi avut anumite legături financiare sau de alt tip cu cauza și că ar fi fost rezonabil să se presupună că soluția [litigiului] conta personal pentru el. Potrivit Guvernului, nu era clar cât de mare a fost interesul Kaupþing în soluționarea litigiului, dacă a existat, și chiar dacă s-ar putea considera că avea un anumit interes, acest interes nu se extindea în mod automat la domnul K. în calitate de angajat; el nu era nici proprietarul, nici principalul reprezentant al Kaupþing. În plus, a demisionat din poziția respectivă cu aproximativ 16 luni înainte de audierea cauzei de către Curtea Supremă, iar acordul său de a continua activitatea în calitate de consilier al Consiliului de lichidare într-o chestiune specifică, fără legătură cu cauza sau cu alte cauze împotriva reclamanților era o legătură îndepărtată. Guvernul a făcut trimitere la declarația domnului K. pe care a prezentat-o și pe care a considerat-o ca fiind o probă că acesta nu a fost în niciun moment implicat în vreo cauză împotriva reclamanților, penală sau civilă. În plus, soluționarea litigiului penal nu l-ar fi putut afecta financiar sau în alt mod. În concluzie, Guvernul a susținut că reclamanții nu puteau avea îndoieli legitime cu privire la imparțialitatea lui Á.K. în această privință. S-a referit, în acest sens, la *Walston împotriva Norvegiei* [(dec.), nr. 37372/97, 11 decembrie 2001].

53. Guvernul a admis că înfățișările pot avea o anumită importanță atunci când se evaluează imparțialitatea obiectivă, dar a subliniat că unicul element de probă invocat de reclamanți cu privire la legătura substanțială a domnului K. cu cauza era un anunț privind demisia sa din partea Kaupþing și un articol de presă referitor la presupusele plăți fixe pe care mai mulți angajați actuali și foști angajați ai Kaupþing le-ar primi dacă banca ar ajunge la un concordat. În opinia Guvernului, numai aceste informații nu puteau fi considerate suficiente pentru a da naștere unor întrebări în cazul reclamanților cu privire la lipsa de imparțialitate din partea Á.K.

54. Guvernul a adăugat că nu este de acord cu afirmația reclamantilor potrivit căreia acordul de consultanță încheiat de domnul K. cu Kaupping l-a făcut „dependent din punct de vedere financiar” de aceasta și că urma să primească „sume substanțiale” și a susținut că nu există dovezi în acest sens. La momentul audierii cauzei de către Curtea Supremă, domnul K. a deținut o poziție într-o organizație fără legătură cu Kaupping, iar contractul de consultanță nu avea nicio legătură cu cauza sau cu reclamantii, iar plățile care urmau să fie efectuate nu aveau nicio legătură cu soluționarea litigiului. Nu există niciun indiciu că legătura a fost de natură să exercite presiuni financiare asupra lui Á.K. În sfârșit, Guvernul a susținut că niciun element din dosar nu indica faptul că strategiile de apărare menționate de reclamantii erau o opțiune.

2. Motivarea Curții

(a) Principii generale

55. În ceea ce privește principiile generale referitoare la imparțialitatea unei instanțe, Curtea face trimitere la hotărârea pronunțată în cauza *Denisov împotriva Ucrainei* (MC) [nr. 76639/11, pct. 61-63, 25 septembrie 2018; a se vedea, de asemenea, *Ramos Nunes de Carvalho e Sá împotriva Portugaliei* (MC), nr. 55391/13, 57728/13 și 74041/13, pct. 145-49, 6 noiembrie 2018 și, în context penal, *Kyprianou împotriva Ciprului* (MC), nr. 73797/01, pct. 118-21, 15 decembrie 2005]:

„61. De regulă, imparțialitatea denotă lipsa prejudecăților sau a părtinirii. Conform jurisprudenței constante a Curții, existența imparțialității în sensul art. 6 § 1 se stabilește în baza (i) unui test subiectiv, în cadrul căruia se acordă atenție convingerilor personale și comportamentului unui judecător - cu alte cuvinte, dacă judecătorul a dat dovadă de prejudecăți personale sau părtinire într-o cauză; și (ii) unui test obiectiv, în cadrul căruia se verifică dacă instanța în sine și, printre alte aspecte, compunerea acesteia, prezintă suficiente garanții pentru excluderea oricărei îndoieli legitime în legătură cu imparțialitatea acesteia [a se vedea, *inter alia*, *Micallef împotriva Maltei* (MC), nr. 17056/06, pct. 93, CEDO 2009, cu trimiterile suplimentare].

62. Cu toate acestea, nu există nicio delimitare clară între imparțialitatea subiectivă și cea obiectivă, având în vedere că comportamentul unui judecător poate nu doar să genereze îndoieli obiectiv justificate în ceea ce privește imparțialitatea instanței, din punctul de vedere al unui observator extern (testul obiectiv), ci poate viza și chestiunea convingerilor sale personale (testul subiectiv) [a se vedea *Kyprianou împotriva Ciprului* (MC), nr. 73797/01, pct. 119, CEDO 2005-XIII]. În consecință, în unele cauze, în care poate fi dificilă obținerea unor probe care să infirme prezumția de imparțialitate subiectivă a judecătorului, cerința privind imparțialitatea obiectivă oferă o garanție suplimentară importantă (a se vedea *Pullar împotriva Regatului Unit*, 10 iunie 1996, pct. 32, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-III).

63. În această privință, chiar și aparențele pot prezenta o oarecare importanță sau, altfel spus, «nu trebuie doar să se facă dreptate, ci să se și vadă că se face dreptate». Miza o constituie încrederea pe care instanțele dintr-o societate democratică trebuie să

o însufle populației [a se vedea *Morice împotriva Franței* (MC), nr. 29369/10, pct. 78, CEDO 2015].”

56. În ceea ce privește testul subiectiv, imparțialitatea personală a unui judecător trebuie prezumată până la proba contrară (*Dorozhko și Pozharskiy împotriva Estoniei* (nr. 14659/04 și 16855/04, pct. 51, 24 aprilie 2008; a se vedea, de asemenea, *Kyprianou*, citată anterior, pct. 119, cu trimiterile suplimentare). În ceea ce privește testul obiectiv, este necesar să se stabilească dacă, spre deosebire de comportamentul judecătorului, există fapte verificabile care pot ridica îndoieli justificate privind imparțialitatea sa. Rezultă că, pentru a se pronunța într-o cauză dacă există un temei legitim pentru a se teme de lipsa de imparțialitate a unui judecător, punctul de vedere al persoanei implicate este important dar nu decisiv. Este decisiv dacă această temere poate fi considerată justificată în mod obiectiv (*Dorozhko și Pozharskiy*, citată anterior, pct. 52, cu trimitere la *Micallef*, citată anterior, pct. 74; a se vedea, de asemenea, *Ferrantelli și Santangelo împotriva Italiei*, 7 august 1996, pct. 58, *Rapoartele* 1996-III și *Wettstein împotriva Elveției*, nr. 33958/96, pct. 44, CEDO 2000- XII).

57. Testul obiectiv a fost aplicat în numeroase cazuri în care un judecător fie a fost implicat în aceeași procedură în mod diferit, fie a exercitat funcții duale în cadrul unor proceduri separate referitoare la una dintre părți, fie a avut legături cu terți care au avut sau au legătură cu procesul.

58. Astfel, în cauza *Wettstein*, citată anterior, Curtea a reținut că a existat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție în împrejurările în care judecătorul în discuție a acționat în cadrul unei proceduri separate în recurs ca reprezentant al oponentului părții. Curtea a subliniat faptul că procedurile, deși nu exista nicio legătură materială între acestea, erau pendinte simultan, astfel încât era vorba despre o suprapunere în timp. În schimb, în cauza *Puolitaival și Pirttiaho împotriva Finlandei* (nr. 54857/00, 23 noiembrie 2004), Curtea a reținut că nu a existat o încălcare în cazul în care judecătorul (cu timp parțial) al instanței de recurs în cauză era partener în societatea care îl reprezenta pe oponentul recurentului într-o procedură separată. Curtea a făcut deosebire între cauză și *Wettstein* în esență pe motiv că funcțiile duale ale judecătorului/reprezentantului nu s-au suprapus în timp și, deși cele două seturi de proceduri au fost contemporane timp de un an și au fost pendinte simultan în fața Curții de Apel timp de două sau trei luni, rolul în calitate de reprezentant al judecătorului în această perioadă era limitat la redactarea și la semnarea cererii de recurs în primul set de proceduri, cauza fiind preluată de alt avocat. În *Steck-Risch împotriva Liechtenstein* (nr. 63151/00, 19 mai 2005), Curtea a considerat că faptul că partenerul într-o societate de avocatură al unui judecător al Curții Constituționale era președintele completului de judecată în momentul examinării cauzei de către instanța administrativă nu constituia un motiv care să justifice temeri obiective cu privire la lipsa de imparțialitate, ținând cont, în special, de faptul că nici unul dintre aceștia nu exercitase funcții duale, că relația lor era pur

profesională fără nicio interdependență și că nu existau indicii că ar fi transmis informații substanțiale cu privire la cauza reclamantei. În cele din urmă, în *Mežnarić împotriva Croației* (nr. 71615/01, 15 iulie 2005), M.V., un membru al unui colegiu de cinci judecători ai Curții Constituționale care a respins plângerea constituțională a reclamantului în decembrie 2000 reprezentase cealaltă parte într-o fază incipientă a aceleiași proceduri, cu aproximativ nouă ani înainte, participarea sa fiind totuși limitată la depunerea unui set de observații, răspunzând astfel argumentelor reclamantului, fiind ulterior înlocuit de fiica sa, care a acționat pentru cealaltă parte până în 1996. Curtea a concluzionat că a fost încălcat art. 6 din Convenție. Deși a recunoscut că implicarea anterioară a lui M.V. a fost atât minoră, cât și îndepărtată în timp și că, în realitate, funcția sa duală avea legătură cu diferite aspecte juridice, aceasta a acordat o importanță decisivă faptului că M.V. a acționat în ambele calități în cursul aceleiași proceduri. Acest lucru, sprijinit de implicarea fiicei sale, a creat o situație e natură să stârnească îndoieli legitime cu privire la imparțialitatea sa.

59. În ceea ce privește problema specifică în care o rudă a unui judecător are o legătură într-un mod sau altul cu procesul cu care este sesizat judecătorul, Curtea amintește că, în cauza *Dorozhko și Pozharskiy*, citată anterior, a constatat că a existat o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție din cauza lipsei de imparțialitate obiectivă a unui judecător al cărui soț a condus ancheta penală care a dus la procesul prezidat de aceasta, în pofida faptului că Guvernul a susținut că rolul său fusese de natură formală. În mod similar, în *Huseyn și alții împotriva Azerbaidjanului* (nr. 35485/05, 45553/05, 35680/05 și 36085/05, 26 iulie 2011), o încălcare a fost constatată ca urmare a faptului că fratele unui judecător fusese inițial membru al echipei de anchetă implicate în cauza penală a reclamantilor și că aceștia fuseseră, prin urmare, implicați de *facto* în aceeași cauză penală privind aceiași inculpați și aceleași acuzații penale, în pofida oricărei regroupări a inculpaților în seturi separate de proceduri și a redistribuirii formale a unor numere cauzei care avusese loc între timp; s-a luat, de asemenea, în considerare că majoritatea, dacă nu toate, probelor incriminatoare folosite ulterior împotriva reclamantilor în proces fuseseră strânse de echipa de anchetă anterior datei la care fratele părăsise ancheta. În plus, faptul că fiul altui judecător era angajat al Parchetului General și se subordona direct procurorului care a ocupat funcția de coordonator al echipei de anchetă în cauza reclamantilor, în pofida faptului că nu a fost niciodată desemnat să lucreze în acest dosar, și indiferent cât de nesemnificativă și îndepărtată ar fi putut fi considerată legătura dintre judecător și parchet, în contextul specific al cauzei cel puțin a combătut temerile justificate privind lipsa imparțialității care rezultă din situația primului judecător. În sfârșit, în cauza *Pétur Thór Sigurðsson*, citată anterior, Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 pentru motivul că, indiferent dacă judecătorul Curții Supreme în cauză sau soțul său a avut vreun interes direct în soluționarea litigiului dintre reclamant și Banca

Națională, „a existat cel puțin aparența unei legături între măsurile dispuse de [judecător] în favoarea soțului său și avantajele pe care acesta le-a obținut de la Banca Națională”, astfel încât „implicarea judecătorului în restituirea datoriei [care îl viza pe soțul său] era semnificativă, avantajele pe care le-a primit soțul său și legăturile acestuia cu Banca Națională au fost de așa natură și amplitudine și au fost apropiate în timp de momentul examinării cauzei de către Curtea Supremă încât reclamantul putea avea temeri rezonabile că a lipsit imparțialitatea necesară.”

(b) Aplicarea acestor principii în prezenta cauză

60. Curtea observă, în primul rând, că nici Á.K., nici domnul K. nu au exercitat funcții duale în cadrul aceleiași proceduri și, în al doilea rând, că nici unul dintre aceștia nu a fost direct implicat în ambele seturi de proceduri. Astfel, spre deosebire de cauzele la care s-a făcut trimitere mai sus, domnul K. nu a participat în niciun fel la procesul penal în care tatăl său a avut calitatea de judecător al Curții Supreme. Cu toate acestea, în calitatea sa de director al departamentului juridic al băncii, domnul K. avea legătură cu procesul civil intentat de bancă împotriva a doi dintre reclamanți. Chiar dacă nu a avut nicio implicare directă în aceste procese, care, potrivit scrisorii sale prezentate de Guvern, au fost tratate în afara departamentului juridic, și chiar dacă nu a avut un interes personal sau financiar în soluționarea proceselor, poziția sa de consilier juridic principal în cadrul băncii a însemnat că acesta a putut cel puțin să își mențină o anumită responsabilitate oficială pentru procedură. În plus, o astfel de percepție ar fi putut fi agravată de faptul că a fost președintele comitetului înființat pentru a soluționa, printre altele, cererile de despăgubire formulate împotriva foștilor directori ai băncii, în pofida eforturilor sale de a se distanța de ei prin absentarea de la ședințele în care trebuia discutate cauzele împotriva foștilor membri ai personalului. În opinia Curții, măsurile interne adoptate în cadrul băncii pentru a evita orice implicare directă a domnului K. în procesele civile rezultând din prăbușirea băncii nu erau suficiente pentru a compensa faptul că, de dragul aparențelor, acesta era responsabil în mod formal pentru afacerile juridice ale băncii într-un moment în care se desfășura un proces civil împotriva a doi reclamanți. Pe această bază, reclamanții l-ar fi putut considera în mod legitim drept un reprezentant al „oponentului” lor, banca, în procesul civil. Deși banca nu era parte în procesul penal, iar procesul penal și procedurile nu aveau nicio legătură materială, acuzațiile priveau în mod clar faptele a căror victimă era banca și cele două seturi de proceduri aveau originea în aceleași evenimente (a se vedea, în acest sens, *Indra împotriva Slovaciei*, nr. 46845/09, 1 februarie 2005, în care Curtea a constatat încălcarea art. 6 § 1 din cauza faptului că judecătorul în cauză a făcut parte anterior din completele care au soluționat procese conexe, considerând că este necesar să se țină seama de faptul că ambele procese s-au referit la același set de fapte). Astfel, din punctul de

vedere al reclamanților, aceștia erau inculpați, respectiv pârâți în două seturi de procese paralele în care era în discuție răspunderea lor penală și civilă pentru, în esență, același comportament.

61. Este adevărat că domnul K. nu mai deținea nicio poziție în bancă atunci când s-a aflat în fața Curții Supreme, în cadrul căreia tatăl său era judecător (cf. *Walston*, citată anterior, în care judecătorul în cauză renunțase la activitatea în banca care era parte în procesul care îl viza cu cinci ani în urmă). Cu toate acestea, domnul K. a lucrat în cadrul departamentului juridic al băncii din 2007 și, ulterior, a fost directorul departamentelor juridice ale Comitetului provizoriu de administrare și Consiliului de lichidare, din 2008 până în 2013, și, prin urmare, în timpul anchetei penale și al procesului în fața Tribunalului Districtual, precum și în cursul proceselor civile, și a continuat să dețină rolul de consultant al băncii pe durata procesului în fața Curții Supreme. În aceste condiții, Curtea consideră că legătura familială dintre domnul K. și Á.K. era suficientă pentru a crea temeri justificate în mod obiectiv cu privire la imparțialitatea lui Á.K. în calitate de judecător în procesul penal în recurs împotriva reclamanților. Á.K. a acționat în calitate de judecător într-o cauză penală privind tranzacțiile care au avut loc în cadrul unei bănci cu care fiul său avea legături strânse în calitate de angajat de rang înalt atât înainte, cât și după prăbușirea acesteia, și care fusese partea adversă în procesele civile intentate împotriva a doi dintre reclamanți în timp ce era director al departamentului juridic al băncii. În plus, faptul că domnul K. primea plăți în calitate de consultant al băncii după ce a renunțat la activitatea salarială este un element suplimentar care trebuie luat în considerare, în special având în vedere faptul că consultanța era contemporană procesului în fața Curții Supreme. În sfârșit, Curtea consideră că toți reclamanții puteau avea în mod legitim îndoieli cu privire la imparțialitatea obiectivă a lui Á.K., deși procesul civil în discuție a fost introdus împotriva a numai doi dintre ei.

62. Prin urmare, rezultă că a existat o încălcare în această privință a art. 6 § 1 din Convenție.

II. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 6 § 1 ȘI § 3 LIT. D) DIN CONVENȚIE

63. Reclamanții s-au plâns că nu li s-au acordat timp și înlesniri adecvate pentru pregătirea apărării lor și că nu au avut un proces echitabil deoarece nu au avut acces la toate probele depuse la dosarul cauzei împotriva lor. Aceștia au afirmat, în special, că li s-a interzis accesul la documentele din dosarul cauzei, precum și la o listă de documente, atât în cursul anchetei, cât și în faza de judecată, în ambele etape. Au susținut că nimeni nu a verificat procesul de preluare a documentelor înaintate instanței de către parchet și că li s-a refuzat posibilitatea de a căuta în sistemul electronic aplicat. În opinia lor, principiul egalității armelor impune ca aceștia să fi avut aceleași

oportunități ca și parchetul de a consulta și de a selecta probele din colecția de documente adunate de poliție în timpul anchetei. Aceștia au invocat art. 6 § 1 și 3 lit. b) din Convenție, care, în măsura relevantă, prevede următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public [...] a cauzei sale, de către o instanță [...], care va hotărî [...] asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.

[...]

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

[...]

b. să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale [...]

64. Guvernul a contestat acest argument.

A. Cu privire la admisibilitate

65. Curtea constată că acest capăt de cerere nu este în mod vădit nefondat în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție. Constată de asemenea că nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate. Prin urmare, trebuie să fie declarat admisibil.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

66. Reclamanții au susținut că parchetul a aplicat instrumente de căutare avansate, utilizând software-ul Clearwell, pentru a identifica probele din „colectarea completă de date”, care era „enormă ca domeniu de aplicare”, pe care dorea să le examineze mai îndeaproape pentru a alege părțile pe care să le prezinte instanței. În schimb, reclamanților și avocaților lor nu li s-a permis să efectueze propriile căutări, deși acest lucru ar fi fost posibil cu un efort foarte limitat, software-ul fiind ușor și rapid de aplicat. În plus, accesul la listele documentelor „etichetate” ca rezultat al percheziției efectuate de parchet a fost, de asemenea, refuzat. Ca urmare, apărării i s-a refuzat dreptul de acces la probe, iar principiul egalității armelor a fost încălcat. Apărarea depindea în totalitate de accesul acordat de parchet, întrucât nu dispunea de nicio altă modalitate de a obține accesul la nici unul dintre documentele legate de tranzacție sau, într-adevăr, la orice alt document privind Kaupping.

67. Reclamanții au susținut, de asemenea, că evaluarea probelor identificate prin intermediul percheziției efectuate cu Clearwell a fost realizată numai de către parchet, apărarea fiind exclusă din acest proces de „filtrare”. Potrivit acestora, apărarea a fost „într-o oarecare măsură invitată să participe” de îndată ce această evaluare a avut loc, listele cu „documentele anchetei” fiind furnizate apărării. Cu toate acestea, deși s-a permis astfel apărării să identifice probele pe care a dorit să le prezinte

instanței, întrucât parchetul selectase deja probele care urmau să fie prezentate nu mai exista practic nimic altceva de solicitat de către apărare. În opinia reclamantilor, deși aveau acces la „documentele anchetei”, era mult prea târziu și insuficient în acea etapă pentru a invita apărarea să examineze probele; în cadrul procesului anterior de căutare și de selectare, probele care ar fi putut avea importanță pentru apărare fuseseră lăsate în întuneric și nu fuseseră cunoscute sau evaluate de apărare.

68. În opinia reclamantilor, un monopol *de facto* al parchetului în utilizarea unor instrumente de căutare digitală avansate, excluzând apărarea de la căutarea cu ajutorul cuvintelor-cheie sau combinațiilor de o potențială importanță pentru apărare, ar submina drepturile fundamentale ale acuzaților. Din perspectiva reclamantilor, în cazul în care parchetul s-a temut că datele conțineau informații cu caracter personal sensibile sau aspecte care implicau interese publice, aceasta ar fi nevoită să filtreze astfel de date, iar apărarea ar trebui să aibă oportunitatea de a contesta filtrarea. A fost total disproporționat să se refuze apărării orice acces din cauza unor astfel de temeri. Reclamantii au susținut că, în prezent, apărarea era deseori dependentă de cooperarea poliției, întrucât aceasta nu putea efectua decât într-o măsură foarte limitată propriile cercetări și a fost nevoită să ceară poliției să audieze martori, să efectueze inspecții tehnice și să treacă prin cantități vaste de documente care nu erau accesibile apărării. Reclamantii au susținut că practica poliției și a instanțelor islandeze putea duce la decizii substanțial eronate în cauze penale grave și au făcut trimitere în această privință la altă cauză care avea izvorul în criza financiară, în care incorectitudinea susținerilor parchetului potrivit căruia un împrumut fusese acordat fără garanții și fusese descoperit doar după ce apărarea fusese în sfârșit autorizată să caute în anumite e-mailuri.

69. În concluzie, reclamantii au susținut că li s-a refuzat accesul la „colectarea completă de date” (inclusiv la datele „etichetate” cu ajutorul căutărilor realizate cu Clearwell, dar care nu au fost incluse în dosarul de anchetă) și că nu a existat un control jurisdicțional adecvat al domeniului de aplicare, necesității și proporționalității limitării.

70. Guvernul a susținut că reclamantii au avut acces la toate probele prezentate în instanță de către parchet și că, în nicio etapă a procesului, parchetul nu a făcut trimitere la vreo probă pe care reclamantii să nu fi avut ocazia să o examineze. Pe de altă parte, având în vedere durata procedurii, reclamantii dispuneau de timp suficient pentru a examina și evalua aceste probe înainte de ședința principală. În plus, reclamantilor li s-a permis accesul la toate „documentele anchetei”, și anume materialele considerate relevante de Procurorul special în cursul anchetei și care au fost marcate ca parte a dosarului de anchetă. Reclamantii au primit, de asemenea, acces la toate e-mailurile care fuseseră ridicate, care fuseseră trimise prin propriile conturi de e-mail, și la apelurile lor telefonice înregistrate care erau încă stocate de Procurorul special. În sfârșit, cererile reclamantilor din cursul

procedurii în fața Tribunalului Districtual de trimitere a anumitor documente specifice fuseseră îndeplinite în măsura în care acestea erau deținute de Procurorul special sau erau ușor disponibile. Nu există niciun indiciu care să arate că parchetul a reținut probe materiale aflate în posesia sa, iar reclamanții nu au specificat nicio astfel de probă care să distingă cauza de *Natunen împotriva Finlandei* (nr. 21022/04, 31 martie 2009) și *Rowe și Davis împotriva Regatului Unit* [(MC), nr. 28901/05, 16 februarie 2000].

71. Guvernul a admis că reclamanților nu li s-a permis accesul la „colectarea completă de date”, și anume toate datele colectate în cursul anchetei și deținute de Procurorul special. În această privință, a susținut că Procurorul special a adunat un volum enorm de date, inclusiv prin utilizarea unor măsuri intruzive. Colectarea datelor fusese excepțional de amplă, întrucât Procurorul special investigase la acea dată mai multe cauze care aveau legătură cu Kaupping. Guvernul a subliniat că în dosarele Clearwell au fost incluse o multitudine de documente fără legătură cu această cauză, iar printre elementele ridicate s-au numărat hard diskuri conținând e-mailuri, unități personale și înregistrări ale conversațiilor telefonice ale numeroși angajați ai Kaupping și ai KBL, precum și laptopurile personale ale câtorva persoane. Datele în cauză ar fi putut conține, prin natura lor, informații cu caracter personal sensibile, cum ar fi informațiile financiare, iar permiterea accesului la ele ar fi încălcat dreptul la viață privată al altor persoane. Cea mai mare parte a „colectării complete de date” nu a fost considerată relevantă pentru această cauză de către anchetatori: astfel, parchetul a înaintat Tribunalului Districtual aproximativ 6 300 de pagini, în timp ce e-mailurile au fost estimate la un număr de aproximativ 20 de milioane.

72. În opinia Guvernului, datele irelevante pentru o cauză nu puteau fi definite automat drept probe, în pofida faptului că fuseseră colectate de poliție în cursul unei anchete. În orice anchetă poliția putea obține accesul la toate tipurile de date și a fost necesară o anumită evaluare înainte ca datele să facă parte dintr-un dosar de anchetă; era normal ca evaluarea inițială a ceea ce au constituit potențiale probe să fie realizată de organele de cercetare sau de urmărire penală. Guvernul a arătat că, având în vedere obligațiile juridice care le revin acestor autorități de a lua în considerare atât faptele pentru, cât și cele împotriva unui suspect, această apreciere era deja efectuată până la un anumit punct care le-a fost încredințat. Guvernul a considerat, de asemenea, că necesitatea unei astfel de evaluări era și mai puternică atunci când erau utilizate măsuri intruzive, în special atunci când elementele ridicate, cum ar fi dispozitivele electronice, trebuiau căutate în continuare pentru informații, dar erau susceptibile să conțină date fără legătură cu cauza.

73. Guvernul a comparat situația cu o percheziționare a sediilor unui terț. În opinia sa, dacă Procurorul special s-ar fi deplasat la sediul Kaupping sau al KBL și ar fi efectuat căutările necesare în sistemele lor informatice, nu ar fi existat nicio îndoială că reclamanții ar fi avut acces doar la documentele

menționate extrase și definite drept documente ale anchetei. Astfel, deși căutările au avut loc la sediul Procurorului special, informațiile obținute nu puteau fi considerate ca făcând parte din dosarul de anchetă și accesibile reclamanților fără a fi limitate. A permite apărării să efectueze o percheziție în mod independent ar fi echivalat cu a-i acorda o autoritate investigativă care, prin lege, era rezervată poliției. În cursul anchetei, apărarea ar fi putut cere Procurorului special să caute informații specifice legate de cauză și o asemenea cerere ar fi trebuit luată în considerare în conformitate cu art. 37 alin. (5) din Legea privind Codul de procedură penală.

74. Guvernul a observat că, astfel cum reiese din jurisprudența Curții, dreptul de acces la probe nu este absolut și, în anumite împrejurări, pot fi necesare limitări, precum reținerea probelor pentru protejarea drepturilor fundamentale ale unei alte persoane sau protejarea intereselor publice importante. Deși Guvernul nu a considerat că, în prezenta cauză, au fost reținute probe, acesta a susținut că decizia Procurorului special de a refuza accesul la „colectarea completă de date” se întemeia pe considerații similare, în special pe protecția drepturilor celorlalte persoane.

75. Guvernul a considerat că, pentru ca Procurorul special să poată stabili dacă ar trebui să fie permis accesul la date în afara dosarului de anchetă, reclamanții ar fi trebuit să precizeze în plus care sunt datele la care doresc să aibă acces și să ofere motive pentru acest acces. Cu toate acestea, a rezultat că singurele cereri specifice formulate de apărare care au fost respinse erau pentru accesul la colecțiile de e-mailuri și apeluri telefonice interceptate ale unor persoane, altele decât reclamanții, care nu fuseseră incluse în dosarul de anchetă. Astfel, nu era clar dacă Procurorul special ar fi permis sau nu accesul la alte date specificate.

76. Guvernul a făcut trimitere la garanțiile incluse în art. 37 alin. (1) și (3) din Legea privind Codul de procedură penală, cu condiția ca refuzul organelor de anchetă de a solicita copii ale documentelor din dosar sau ale instrumentelor de examinare a altor materiale să poată fi contestat în fața instanței. În această privință, Guvernul a amintit că, în orice etapă a procesului, apărarea ar fi putut solicita Tribunalului Districtual să se pronunțe cu privire la negarea accesului la „colectarea completă de date” sau la orice alte date specifice la care nu li s-a acordat accesul. Cu toate acestea, nu ar fi făcut acest lucru, astfel încât nicio apreciere a limitării dreptului lor de acces nu ar fi fost efectuată vreodată de autoritățile judiciare. Guvernul a recunoscut că apărarea a adresat instanței cereri în cel puțin trei ocazii pentru a obține copii ale anumitor documente și materiale, toate fiind respinse. În ceea ce privește alte limitări ale accesului, Curtea Supremă a statuat că „trebuie îndeplinită condiția de bază că o cerere privind [accesul la documente] a fost adresată instanțelor”. Această posibilitate de a obține o apreciere judiciară a problemei respective a făcut deosebirea dintre cauza de față și *Natunen*, citată anterior, și *Fitt împotriva Regatului Unit* [(MC), nr. 29777/96, CEDO 2000- II]. Pe de altă parte, potrivit Guvernului,

dosarul cauzei nu indica faptul că, în fața Curții Supreme sau în orice etapă a procesului, reclamanții atrăseseră atenția asupra vreunei probe specifice despre care considerau că ar fi fost reținută și care ar fi putut conduce la exonerarea lor.

77. În ceea ce privește respingerea de către instanțe a cererilor apărării pentru eliberarea de copii ale anumitor documente, Guvernul a susținut că acest lucru nu restrânsese exercițiul drepturilor reclamanților în temeiul art. 6, întrucât această „colectare agregată a datelor” fusese accesibilă apărării la sediul Procurorului special, iar apărarea a avut oportunitatea de a solicita ca aceasta să fie depusă ca probă după examinarea sa. Pe această bază, Tribunalul Districtual a respins cererea reclamanților la 29 mai 2012.

78. Guvernul a obiectat față de susținerea reclamanților potrivit căreia Procurorul special ar fi făcut vreo declarație cu privire la permiterea accesului la toate datele colectate, susținând că declarația sa și hotărârea Tribunalului Districtual erau clare cu privire la accesul oferit referitor la datele specificate indicate de apărare. Acest acces fusese acordat într-adevăr. În plus, hotărârea Tribunalului Districtual de respingere a cererii de copii ale anumitor date nu putea fi considerată a impune Procurorului special să permită accesul la „colectarea completă de date”. Deși instanța a făcut o declarație cu privire la obligația generală a parchetului de a acorda apărării acces la datele colectate de poliție, această declarație a fost făcută în mod evident în legătură cu cererile apărării de a copia anumite date.

79. În hotărârea sa din 26 martie 2013, Tribunalul Districtual a respins cererea apărării de a efectua copii ale unor liste sintetice specificate cu privire la datele ridicate pentru motivul că aceste rezumate nu existau și că dreptul apărării de a obține copii ale documentelor într-o cauză nu se extinde la obligația poliției de a pregăti documente la cererea apărării. Deși Curtea Supremă a statuat că hotărârea nu poate fi atacată, aceasta a examinat totuși dacă refuzul poliției constituia o încălcare a drepturilor reclamanților și a concluzionat în sens contrar. În opinia Guvernului, refuzul de a furniza listele sintetice specificate nu a constituit o negare a accesului la probele deținute de poliție; în plus, era de altfel imposibil să se întocmească sau să se examineze lista sintetică solicitată, întrucât o listă sintetică numai a e-mailurilor ar fi constituit aproximativ 400 000 de pagini, iar o listă sintetică a documentelor din folderele Clearwell ar fi totalizat aproximativ 15 000 de pagini. A permite o nouă căutare ar fi însemnat realizarea din nou a unei părți din anchetă.

80. În opinia Guvernului, dosarele detaliate referitoare la elementele ridicate care se numără printre probele prezentate instanței au oferit o imagine suficientă asupra datelor colectate de poliție și a conținutului lor brut, precum și prin examinarea acestora, la nivelul cunoașterii pe care apărarea o avea asupra cauzei, apărarea ar fi putut formula cu ușurință cereri mai concrete de acces la anumite date.

81. Guvernul a contestat afirmația reclamanților potrivit căreia lipsa accesului la documentele colectate fusese adusă în mod repetat în atenția instanțelor, fără ca ei să fie audiați în această privință, subliniind că instanța a examinat chestiunea atunci când a fost sesizată în mod adecvat. Reclamanții nu ar fi putut să se aștepte ca instanțele să dispună ca Procurorul special să permită accesul la „colectarea completă a datelor” fără ca o astfel de cerere să le fie înaintată acestora. În plus, reclamanții nu au indicat date, documente sau materiale specifice care le-au fost reținute, contrar situației din *Leas împotriva Estoniei* (nr. 59577/08, 6 martie 2012). În schimb, apărarea a insistat asupra accesului la „colectarea completă de date”, care era imposibil de respectat.

82. În ceea ce privește aspectul dacă lipsa accesului la „colectarea completă de date” a fost contrabalansată în mod suficient de procedurile urmate de autoritățile judiciare, Guvernul a reiterat că reclamanții au avut ocazia de a examina și de a prezenta observații cu privire la toate probele prezentate de parchet și că nu a fost vorba niciodată de refuzul instanțelor de a dispune comunicarea anumitor probe. Apărarea a avut oportunitatea egală cu cea a parchetului de a prezenta probe și cererile sale adresate parchetului de a prezenta anumite probe au fost aprobate atunci când a fost posibil. Reclamanții nu au indicat niciun document pe care Procurorul special nu l-ar fi furnizat care să afecteze soluționarea litigiului. Pe lângă probele prezentate, apărării i s-a furnizat o listă detaliată a altor documente ale anchetei care erau disponibile la cerere și printre probele prezentate s-au numărat prezentări generale ale elementelor ridicate și ale conținutului brut al acestora, acordând reclamanților oportunitatea de a delimita cel puțin cererile lor de acces la date mai precise.

83. Guvernul a susținut că principiul egalității armelor nu presupunea că apărării ar trebui să i se acorde aceleași atribuții precum poliției pentru a investiga cauze penale. Ideea nu era cât de ușoară a fost o anumită metodă de investigație, ci cât de mult ar trebui să li se permită inculpaților aceleași competențe și dispozitive precum poliției și parchetului de a căuta în colecțiile de date sensibile și fără legătură care aparțin și se referă la alte persoane. În plus, Guvernul a arătat că nimic nu indica că reclamanții au solicitat sau li s-a refuzat în mod repetat dreptul de a efectua propria căutare prin utilizarea Clearwell, dar că, în orice caz, s-ar fi considerat că Procurorul special nu ar fi putut adera la o astfel de cerere, cel puțin fără o hotărâre judecătorească. Pentru a compensa lipsa autorității investigative a apărării, art. 37 alin. (5) din Legea privind Codul de procedură penală a oferit apărătorilor posibilitatea de a formula sugestii cu privire la acțiuni de investigare, iar avocații reclamanților ar fi putut, așadar, să solicite ca datele ridicate să fie căutate pentru a găsi anumite informații sau să utilizeze cuvinte-cheie specifice. Un refuz ar fi putut fi sesizat Tribunalului Districtual. Cu toate acestea, dosarul cauzei nu a evidențiat o astfel de cerere. Apărarea ceruse, printre altele, copii ale listelor de documente care

urmas să fie găsite prin utilizarea unei anumite căutări pe bază de cuvinte-cheie, însă, pentru a se conforma acestei cereri, Procurorul special ar fi trebuit să importe din nou în sistem toate datele din folderele Clearwell și să efectueze o nouă căutare din care ar fi putut fi generată o listă. Cererea apărării privitoare la aceste liste a fost respinsă de Tribunalul Districtual. În lipsa unor argumente din partea apărării care să specifice ce probe ar putea fi găsite pe liste, Guvernul nu a considerat că această respingere a reprezentat o negare a accesului la probe.

84. Guvernul a negat existența unor liste sintetice ale documentelor din cele trei dosare; aceste liste nu fuseseră făcute la momentul căutărilor, iar datele nu se aflau în sistemul Clearwell atunci când apărarea a solicitat liste. Guvernul nu a putut oferi detalii asupra cauzei menționate de reclamanti, întrucât era pendinte în recurs la Curtea Supremă, însă, în opinia lor, punctul esențial al cauzei respective era acela că apărarea ceruse accesul la anumite conturi de e-mail. În ceea ce privește sugestia reclamanților ca parchetul să filtreze datele în cazul în care existau temeri că acestea conțineau informații cu caracter personal, Guvernul a subliniat că tocmai acest lucru s-a întâmplat în speță. Apărarea ar fi putut contesta acest filtru în fața Tribunalului Districtual. În concluzie, Guvernul a susținut că, în opinia sa, a considera în mod automat că toate datele electronice ridicate sunt probe ar fi imposibil de pus în practică, întrucât poliția nu ar putea căuta în colecțiile de date fără ca întreaga colecție să fie pusă la dispoziția acuzatului.

2. Motivarea Curții

(a) Principii generale

85. Principiile referitoare la dreptul apărării de a avea acces la probele aflate în posesia parchetului au fost reiterate în hotărârea *Van Wesenbeeck împotriva Belgiei* (nr. 67496/10 și 52936/12, pct. 67-68, 23 mai 2017), după cum urmează:

„67. În acest context, Curtea reamintește că un aspect fundamental al dreptului la un proces echitabil constă în faptul că procesul penal, inclusiv elementele unui astfel de proces care au legătură cu procedura, trebuie să fie în contradictoriu și trebuie să existe o egalitate a armelor între acuzare și apărare. Dreptul la un proces în contradictoriu înseamnă că, într-o cauză penală, atât parchetul, cât și apărarea trebuie să beneficieze de posibilitatea de a avea cunoștință de și de a face comentarii cu privire la observațiile depuse și la probele prezentate de cealaltă parte [a se vedea *Jasper împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 27052/95, pct. 51, 16 februarie 2000; *Rowe și Davis împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 28901/95, pct. 60, CEDO 2000- II; *Fitt împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 29777/96, pct. 44, CEDO 2000- II; *Edwards și Lewis împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 39647/98 și 40461/98, pct. 46 și 48, CEDO 2004- X și *Öcalan împotriva Turciei* (MC), nr. 46221/99, pct. 146, CEDO 2005- IV]. În plus, art. 6 § 1 prevede ca organele de urmărire penală să comunice apărării toate probele materiale aflate în posesia lor pentru sau împotriva acuzaților (a se vedea *Jasper, Rowe și Davis, Fitt, și Edwards și Lewis*, citate anterior).

68. În aceste condiții, dreptul la comunicarea probelor pertinente nu este un drept absolut. În orice proces penal pot exista interese divergente, precum securitatea națională sau necesitatea de a proteja martorii împotriva riscului de represalii sau păstrarea confidențialității metodelor poliției de cercetare a infracțiunilor, care trebuie evaluate prin raportare la drepturile acuzaților. În anumite cauze, poate fi necesar ca anumite informații să nu fie comunicate părților pentru a putea garanta drepturile fundamentale ale unui terț sau pentru a proteja un interes public important. Cu toate acestea, doar astfel de măsuri care restrâng exercițiul drepturilor apărării care sunt strict necesare sunt permise în temeiul art. 6 § 1. În plus, pentru a garanta că inculpatul beneficiază de un proces echitabil, orice dificultate cauzată apărării prin limitarea drepturilor sale trebuie să fie contrabalansată suficient de procedurile urmate de autoritățile judiciare (a se vedea *Jasper*, citată anterior, pct. 52; *Rowe și Davis*, citate anterior, pct. 61; *Fitt*, citată anterior, pct. 45; și *Edwards și Lewis*, citate anterior, pct. 46 și 48; a se vedea, de asemenea, *Al-Khawaja și Tahery*, citate anterior, pct. 145).”

86. Curtea a precizat, în continuare, în *Natunen*, citată anterior (pct. 42-43) că:

„42. [...] Art. 6 § 3 lit. b) garantează inculpatului «timpul și [...] înlesnirile necesare pregătirii apărării sale» și implică, prin urmare, faptul că activitatea de apărare substanțială în numele său poate cuprinde tot ceea ce este «necesar» pentru pregătirea procesului principal. Inculpatul trebuie să aibă oportunitatea de a-și organiza apărarea într-un mod adecvat și fără restricții cu privire la posibilitatea de a prezenta instanței de judecată toate argumentele în apărare relevante și de a influența astfel soluționarea procesului (a se vedea *Can împotriva Austriei*, nr. 9300/81, pct. 53, Raportul Comisiei din 12 iulie 1984, Seria A nr. 96, și *Moiseyev împotriva Rusiei*, nr. 62936/00, pct. 220, 9 octombrie 2008). În plus, instrumentele de care ar trebui să se bucure toți cei acuzați de o infracțiune includ posibilitatea de a se familiariza, în scopul pregătirii apărării sale, cu rezultatele anchetelor efectuate pe parcursul procesului [a se vedea *C.G.P. împotriva Țărilor de Jos* (dec.), nr. 29835/96, 15 ianuarie 1997 și *Galstyan împotriva Armeniei*, nr. 26986/03, pct. 84, 15 noiembrie 2007].

43. Necomunicarea probelor materiale către apărare, probe care conțin astfel de informații care ar putea permite înlăturarea răspunderii penale a inculpatului sau reducerea pedepsei sale, ar constitui un refuz al instrumentelor necesare pentru pregătirea apărării și, prin urmare, o încălcare a dreptului garantat la art. 6 § 3 lit. b) din Convenție (a se vedea *C.G.P.*, citată anterior). Cu toate acestea, este posibil ca inculpatul să ofere motive specifice pentru cererea sa (a se vedea *Bendenoun împotriva Franței*, 24 februarie 1994, pct. 52, Seria A nr. 284), iar instanțele naționale au dreptul de a examina validitatea acestor motive (a se vedea *C.G.P.*, citată anterior).”

(b) Aplicarea acestor principii în prezenta cauză

87. Întrucât cerințele art. 6 § 3 trebuie considerate aspecte speciale ale dreptului la un proces echitabil garantat de art. 6 § 1 din Convenție, Curtea va examina plângerea din punctul de vedere al acestor două dispoziții coroborate [a se vedea *Murtazaliyeva împotriva Rusiei* (MC), nr. 36658/05, pct. 90, 18 decembrie 2018).

88. Curtea constată că au existat mai multe colectări de documente/date: „colectarea completă de date” care a înglobat toate materialele obținute de parchet (și a inclus ca sub-categorie date „etichetate” ca rezultat al căutării

realizate cu Clearwell utilizând cuvinte-cheie specificate, dar care nu au fost incluse ulterior în dosarul de anchetă); „documentele anchetei”, identificate din acest material prin intermediul unor noi căutări ulterioare și verificări manuale ca fiind potențial relevante pentru cauză; și „probele în dosar”, și anume materialele selectate din „documentele anchetei” și prezentate efectiv Tribunalului Districtual de către parchet. Nu se contestă că apărării i s-au furnizat „probele în dosar” și, prin urmare, nu se pune problema utilizării de către parchet a probelor care nu au fost comunicate apărării. De asemenea, este cert că apărării i s-a acordat posibilitatea de a consulta „dosarul de anchetă” care conține materiale care nu fuseseră prezentate instanței, a căror listă a fost prezentată în cadrul procesului în fața Tribunalului Districtual; Procurorul special a refuzat să furnizeze copii ale anumitor materiale, iar Curtea Supremă a confirmat că este suficient ca apărarea să aibă acces la acestea la sediul său. Prin urmare, Curtea consideră că în această privință nu iau naștere probleme privind refuzul accesului la probe.

89. Plângerea reclamanților se referă mai degrabă la faptul că apărarea nu a avut acces la „colectarea completă de date”. Deși Guvernul nu consideră că aceste date constituie „probe” în sensul prezentei cauze, reclamanții susțin că ar fi putut conține probe în favoarea lor și că refuzul accesului la acestea încalcă principiul egalității armelor, în special deoarece parchetul a selectat materialul pe care l-a considerat relevant pentru cauză fără a fi fost supus vreunui control. În plus, susține că nu existau obstacole tehnice care să îi împiedice să efectueze propria căutare a „colectării complete de date” cu ajutorul tehnologiei Clearwell. Guvernul invocă, pe de altă parte, volumul datelor în cauză și caracterul confidențial al anumitor informații, precum și incapacitatea reclamanților de a preciza care probe ar fi putut fi relevante pentru apărarea lor. Problema în cauză este, așadar, dacă apărarea a avut dreptul de a obține acces, pe de o parte, la volumul de informații colectate în mod nediscriminatoriu de parchet și care nu au fost incluse în dosarul de anchetă, și, pe de altă parte, la datele „etichetate” obținute prin căutările cu ajutorul Clearwell, pentru a identifica probele potențial dezincriminatoare.

90. Curtea admite că, prin natura sa, „colectarea completă de date” includea în mod inevitabil un volum de date care, la prima vedere, nu era relevant pentru cauză. În plus, poate accepta că, atunci când parchetul se află în posesia unui volum mare de materiale neprelucrate, ar putea fi legitim ca acesta să filtreze informațiile pentru a identifica ceea ce este posibil să fie relevant și, astfel, să reducă dosarul la proporții ușor de gestionat. Aceasta consideră totuși că, în principiu, o garanție importantă într-un astfel de proces ar fi aceea de a garanta că apărării i se oferă posibilitatea de a fi implicată în definirea criteriilor de stabilire a ceea ce poate fi relevant. Cu toate acestea, în speță, reclamanții nu au indicat nicio problemă specifică despre care au sugerat că ar fi putut fi clarificată prin căutări suplimentare și, în lipsa unei astfel de precizări – care era la

dispoziția lor în temeiul art. 37 alin. (5) din Legea privind Codul de procedură penală – Curtea are dificultăți în a accepta că o „expediție exploratorie în scopul găsirii probelor” (*fishing expedition*) de acest tip ar fi fost justificată. În această privință, datele în discuție erau mult mai înrudite cu orice alte probe care ar fi putut exista, dar care nu fuseseră colectate de parchet, decât cu probele despre care parchetul avea cunoștință, dar pe care a refuzat să le comunice apărării. Astfel, deși Curtea reiterează că organele de urmărire penală ar trebui să comunice apărării toate probele materiale aflate în posesia lor în favoarea sau împotriva acuzatului, și, într-adevăr, în speță, parchetul avea, potrivit dreptului intern, obligația de a lua în considerare faptele atât pentru, cât și împotriva unui suspect, în conformitate cu jurisprudența Curții, parchetul nu știa de fapt care era conținutul volumului de date și, în această măsură, nu a avut niciun avantaj în raport cu apărarea. Cu alte cuvinte, nu era vorba despre o situație de refuz de a prezenta probe sau de „necomunicare” în sensul clasic.

91. Situația este diferită în ceea ce privește datele „etichetate” ca rezultat al căutărilor inițiale cu ajutorul Clearwell. Aceste date au fost verificate de anchetatori atât manual, cât și prin căutări ulterioare cu ajutorul Clearwell, pentru a determina materialul care ar trebui inclus în dosarul de anchetă. Deși, din nou materialul exclus nu era *a priori* relevant pentru cauză, această selecție a fost făcută doar de parchet, fără ca apărarea să fie implicată și fără o supraveghere judiciară a procesului. În această privință, Curtea amintește că „o procedură prin care chiar parchetul încearcă să aprecieze importanța informațiilor ascunse apărării și să pună în balanță acest lucru în raport cu interesul public de a păstra informațiile secrete nu poate respecta cerințele sus-menționate prevăzute la art. 6 § 1” (*Rowe și Davis*, citată anterior, pct. 63). În plus, apărării i s-a refuzat lista documentelor – și în special a documentelor „etichetate” – pentru motivul că acestea nu existau și că nu exista nicio obligație de a crea astfel de documente, și s-a făcut trimitere de asemenea la obstacolele tehnice în calea migrării înapoi a datelor și a efectuării unor noi căutări, dat fiind volumul în discuție. În ceea ce privește refuzarea listelor, Curtea nu are nici un motiv pentru a pune la îndoială constatarea Curții Supreme potrivit căreia, în temeiul dreptului intern, parchetul nu avea obligația de a crea documente care nu existau deja. Curtea observă însă că, aparent, căutări ulterioare în cuprinsul datelor ar fi fost mai degrabă tehnice, decât simple și consideră că, în principiu, ar fi fost oportun ca apărării să i se acorde posibilitatea de a efectua sau de a fi efectuat o căutare pentru probe potențial dezincriminatoare. Deși este sensibilă la problemele de confidențialitate ridicate de Guvern, Curtea nu consideră că existau obstacole insurmontabile în această privință. Astfel, constată că orice refuz de a permite apărării să efectueze căutări suplimentare ale documentelor „etichetate” a ridicat, în principiu, o problemă în temeiul art. 6 § 3 lit. b) în ceea ce privește furnizarea de înlesniri necesare pregătirii apărării.

92. În aceste condiții, Curtea constată că, în pofida plângerilor frecvente adresate parchetului cu privire la lipsa accesului la documente, reclamanții nu par să fi solicitat în vreun moment în mod oficial o hotărâre judecătorească în temeiul art. 37 alin. (3) din Legea privind Codul de procedură penală pentru accesul la „colectarea completă de date” sau pentru ca alte căutări suplimentare să fie realizate, și nici nu par să fi sugerat măsuri de investigare suplimentare – precum o nouă căutare utilizând cuvinte-cheie sugerate de aceștia – în conformitate cu art. 37 alin. (5) din același act. Astfel, Curtea Supremă a respins în hotărârea sa susținerile reclamanților în această privință, referindu-se la cerința potrivit căreia „condiția de bază trebuie să fie îndeplinită ca o cerere privind [accesul la documente] să fi fost înaintată instanțelor”. Această posibilitate de reexaminare de către o instanță a constituit totuși o garanție importantă pentru a determina dacă trebuie asigurat accesul la date. Curtea ia act în această privință de argumentul Guvernului potrivit căruia printre probele prezentate Tribunalului Districtual se aflau prezentări generale ale elementelor ridicate și ale conținutului brut al acestora. În aceste împrejurări și ținând seama de faptul că reclamanții nu au specificat tipul de probă pe care îl căutau, Curtea este convinsă că lipsa accesului la datele în discuție nu era de natură să împiedice reclamanții să beneficieze de un proces echitabil în ansamblu.

93. Curtea concluzionează, prin urmare, că nu a fost încălcat art. 6 § 1 și 3 lit. b) din Convenție.

III. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 6 § 1 ȘI 3 LIT. D) DIN CONVENȚIE

94. Reclamanții s-au plâns că nici Tribunalul Districtual, nici Curtea Supremă nu i-au audiat ca martori pe Al Thani sau pe Sultan și că nu au fost depuse suficiente eforturi pentru a-i cita sau pentru a obține mărturia lor prin intermediul unei transmisiuni video sau telefonic. Aceștia s-au plâns, de asemenea, că declarațiile luate acestor persoane în cursul anchetei au fost complet ignorate. Au invocat art. 6 § 1 și 3 lit. d) din Convenție, care, în măsura relevantă, prevede următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public [...] a cauzei sale, de către o instanță [...].

[...]

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

[...]

d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării [...].”

95. Guvernul a contestat aceste susțineri.

A. Cu privire la admisibilitate

96. Curtea constată că acest capăt de cerere nu este în mod vădit nefondat în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție. Constată, de asemenea, că nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate. Prin urmare, trebuie să fie declarat admisibil.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

97. Reclamanții au susținut că martorii Al Thani și Sultan erau martori-cheie ai apărării care ar fi putut demonstra că primii au investit în Kaupþing în scopuri comerciale legale și adecvate. Al Thani a fost un protagonist-cheie în tranzacțiile în cauză și rolul exact al fiecărui participant nu putea fi înțeles fără mărturia sa, în timp ce Sultan, în calitate de consilier apropiat al său, a jucat de asemenea un rol important în tranzacții. În special, era probabil ca aceștia să fi confirmat faptul că societatea deținută de Al Thani era unicul proprietar al acțiunilor Kaupþing, contrar afirmației parchetului, potrivit căreia Ólafur Ólafsson era co-investitor. Cu toate acestea, niciunul dintre aceștia nu a fost efectiv audiat în această privință. Reclamanții nu au avut niciodată oportunitatea de a le adresa întrebări în cursul procesului și, potrivit reclamanților, încercările de a-i audia ca martori fuseseră nehotărâte și insuficiente. În plus, apărarea nu a fost invitată să participe la interogatoriile lui Al Thani și Sultan de la Londra, ci a aflat de acestea doar ulterior. În opinia reclamanților, poliția nu le-a pus întrebări cruciale cu privire la natura interesului lui Al Thani față de Kaupþing și la scopul investiției sale.

98. Reclamanții au subliniat că, după ce Al Thani și Sultan au refuzat invitația de a depune mărturie - trimisă prin e-mail avocatului său din Londra - nu au mai fost efectuate încercări de audiere a acestora. Reclamanții au susținut că apărarea a exercitat presiuni considerabile și consecvente asupra acestui aspect, ridicând de mai multe ori problema acestor martori. În opinia lor, s-ar fi putut aranja ca cei doi martori să fie interogați de parchet și de apărare la domiciliul lui Al Thani din Londra sau la ambasadă. În mod alternativ, parchetul ar fi putut cere Tribunalului Districtual să citeze martorii în conformitate cu art. 120 alin. (2) din Legea privind Codul de procedură penală, sau instanța i-ar fi putut cita din proprie inițiativă. Deși acest lucru nu ar fi avut niciun efect juridic în afara jurisdicției islandeze, ar fi subliniat importanța prezenței lor, mult mai mult decât un e-mail neoficial. În concluzie, autoritățile islandeze nu au depus toate eforturile rezonabile pentru a asigura prezența celor doi martori. Reclamanții au făcut trimitere în această privință la constatările Curții în cauzele *Schatschaschwili împotriva Germaniei* [(MC), nr. 9154/10, 15 decembrie 2015], *Mirilashvili împotriva Rusiei* (nr. 6293/04, 11 decembrie

2008) și *Klimentyev împotriva Rusiei* (nr. 46503/99, 16 noiembrie 2006), în care Curtea a considerat că eforturile depuse sunt rezonabile.

99. În concluzie, reclamanții au subliniat că plângerea nu s-a referit la utilizarea declarațiilor unor martori absenți, ci mai degrabă la absența a doi martori pe care apărarea dorea să îi examineze și care ar fi putut fi probabil convinși să depună mărturie într-un alt mod decât prezentarea în fața instanței.

100. Guvernul a susținut că procesul penal împotriva reclamanților a respectat art. 6 § 1 și 3 lit. d) din Convenție, în pofida faptului că apărarea nu a avut ocazia să adreseze întrebări martorilor Al Thani și Sultan în timpul judecății. Guvernul a admis că principiile stabilite în cauzele *Schatschaschwili*, citată anterior, și *Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit* [(MC), nr. 26766/05 și 22228/06, 15 decembrie 2011] erau aplicabile, dar a considerat că această cauză diferă în ceea ce privește aspectele fundamentale de cauzele respective. Reclamanții nu s-au plâns, în special, că declarațiile martorilor absenți fuseseră folosite ca probe împotriva lor – și nu existau indicii că condamnarea lor se întemeia pe aceste declarații, nici măcar în parte – ci, mai degrabă, că martorii ar fi putut depune mărturia care să conducă la înlăturarea răspunderii lor penale, astfel încât declarațiile ar fi trebuit să fie luate în considerare. În această privință, Guvernul a susținut că martorii nu erau doar martori ai parchetului și că reclamanții i-ar fi putut desemna drept martori ai apărării.

101. Pornind de la criteriul tripartit stabilit în *Al-Khawaja*, Guvernul a susținut, în primul rând, că exista un motiv întemeiat pentru neprezentarea celor doi martori și că parchetul a depus toate eforturile rezonabile pentru ca aceștia să depună mărturie în fața Tribunalului Districtual. Conform art. 120 din Legea privind Codul de procedură penală, procurorul era responsabil de citarea martorilor în fața instanței, dar inculpatul putea face același lucru. În plus, un judecător putea cita un martor prin intermediul unei citații scrise emise din proprie inițiativă sau la cererea oricărei părți.

102. Guvernul a reamintit faptul că Procurorul special i-a convocat pe cei doi martori printr-un e-mail trimis avocatului lor din Regatul Unit și a susținut că acest lucru este în conformitate cu dreptul intern și cu practica standard. Mai mult, Procurorul special i-a specificat lui Sultan că declarațiile neoficiale vor avea o foarte mică valoare probatorie și a subliniat importanța mărturiei depuse de martori în fața instanței. În plus, martorii au fost informați despre posibilitatea de a depune mărturie prin telefon. Totuși, aceștia nu au dorit să participe la proces. Guvernul a susținut că, având în vedere această poziție, nu existau alte mijloace rezonabile pentru ca parchetul sau instanța să permită reclamanților să examineze, în instanță, martorii, amândoi cetățeni qatarieni care locuiesc în Qatar, și care se bucură de statut diplomatic. În special, o citație din partea instanței nu ar fi avut efecte juridice în afara jurisdicției islandeze și nu ar fi existat tratate

internaționale sau alte mecanisme la care parchetul sau instanța ar fi putut recurge pentru asistență juridică.

103. Guvernul a adăugat că reclamanții nu au formulat comentarii sau cereri în legătură cu absența martorilor atunci când s-a anunțat în ședința din 7 martie 2013 că martorii au refuzat să participe și că problema nu fusese prezentată înainte de ședința principală din noiembrie 2013. Într-adevăr, reclamanții nu au formulat în niciun stadiu vreo cerere oficială cu privire la martori. Așa după cum reclamanții au susținut că mărturia acestor martori era semnificativă pentru apărare, aceștia ar fi putut solicita să fie făcute alte încercări sau ca judecătorul să emită o citație scrisă ori ar fi putut să citeze ei înșiși martorii. În plus, chiar și în faza recursului, aceștia nu au cerut ca declarațiile martorilor să fie luate de Tribunalul Districtual, astfel cum ar fi putut face în temeiul art. 203 din Legea privind Codul de procedură penală.

104. În ceea ce privește aspectul dacă probele în cauză erau temeiul unic sau decisiv pentru condamnarea reclamanților sau dacă acestea ar fi putut conduce la achitarea lor, Guvernul a reiterat că în hotărârile judecătorești nu exista niciun indiciu că condamnările reclamanților s-au bazat în parte pe declarațiile lui Al Thani și Sultan; dimpotrivă, reclamanții s-au plâns că instanțele nu s-au bazat pe aceste declarații. În opinia Guvernului, cei doi martori nu erau martori-cheie în ceea ce privește infracțiunile pentru care reclamanții fuseseră condamnați. În ceea ce privește încălcarea unei obligații fiduciare, comportamentul pentru care reclamanții fuseseră găsiți vinovați avea legătură cu nerespectarea procedurilor adecvate în cadrul băncii referitoare la împrumuturi specifice și era foarte puțin probabil ca vreunul dintre martori să fi putut depune mărturie în acest sens; într-adevăr, aceștia nu indicaseră în declarațiile lor că aveau cunoștință de modul în care împrumuturile fuseseră gestionate în cadrul băncii. În ceea ce privește manipularea pieței, Guvernul nu a fost de acord cu punctul de vedere al reclamanților în privința declarației lui Sultan cu privire la rolul lui Ólafur Ólafsson, dar indiferent de modul în care această declarație trebuia interpretată sau modul în care martorii ar fi depus mărturie în această privință, aceștia au considerat că soluția procesului nu s-ar fi schimbat. În plus, reclamanții nu au făcut nicio trimitere la alte declarații specifice făcute de oricare dintre martori care ar fi putut conduce la achitarea lor.

105. În ceea ce privește existența unor factori de compensare suficienți, Guvernul a subliniat că reclamanții au avut oportunitatea de a-și prezenta propria versiune și de a pune la îndoială sau de a susține declarațiile celor doi martori. În plus, Curtea Supremă a declarat în mod explicit că parchetul va trebui să suporte sarcina martorilor care nu se prezintă, declarație pe care Guvernul a interpretat-o ca fiind o indicație clară a faptului că Curtea Supremă opina că declarațiile nu vor fi utilizate împotriva reclamanților. Guvernul a considerat că, într-adevăr, Curtea Supremă a examinat declarațiile și a concluzionat că nimic din cuprinsul acestora nu putea afecta soluționarea litigiului. În sfârșit, Guvernul considera că exista o multitudine

de alte probe incriminatoare. Atunci când procesele au fost privite în ansamblu, probele în discuție nu au avut nicio influență asupra soluției litigiului.

106. În ceea ce privește capătul de cerere al reclamanților potrivit căreia aceștia nu au putut participa la interogatoriile celor doi martori, Guvernul a subliniat că nu era o practică normală să invite apărarea să participe la un astfel de interogatoriu prealabil procesului și a considerat că nu exista niciun motiv pentru a face aceasta în speță, întrucât a existat intenția de a determina martorii să depună mărturie în cadrul procesului.

2. Motivarea Curții

(a) Principii generale

107. Curtea arată de la început că reclamanții nu se plâng de lipsa oricărei posibilități de a interoga martorii ale căror declarații anterioare au fost utilizate ca probe în condamnarea lor, ci mai degrabă de lipsa oricărei posibilități de a interoga martorii ale căror mărturii consideră că ar fi fost în sprijinul apărării lor, din cauza incapacității autorităților de a depune suficiente eforturi pentru a asigura prezența acestor martori sau de a lua măsuri alternative pentru a asigura interogarea lor de către apărare. Curtea observă, în această privință, că parchetul a dorit inițial să citeze martorii pentru a depune mărturie în fața instanței, dar că, în cele din urmă, martorii nu s-au prezentat. Cu toate acestea, declarațiile pe care le-au dat în cursul interogatoriilor anterioare nu au fost utilizate în condamnarea reclamanților; dimpotrivă, reclamanții susțin că declarațiile respective ar fi trebuit să fie utilizate ca probe, întrucât erau favorabile apărării. În această privință, Curtea consideră că plângerea se referă la dreptul „să obțină citarea și audierea martorilor apărării”, prevăzut la art. 6 § 3 al doilea paragraf lit. d), și nu la dreptul „să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării”. În consecință, principiile enunțate în hotărârile *Schatschaschwili*, *Al-Khawaja și Tahery*, citate anterior, și mai recent, *Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit* [(MC), nr. 50541/08, 50571/08, 50573/08 și 40351/09, 30 septembrie 2016] nu sunt relevante în mod direct în această cauză. Prin urmare, Curtea se va prevala mai degrabă de principiile enunțate în recenta hotărâre a Marii Camere în cauza *Murtazaliyeva împotriva Rusiei* (citată anterior, pct. 150-168), care clarifică jurisprudența consacrată în *Perna împotriva Italiei* [(MC), nr. 48898/99, CEDO 2003- V]. În *Murtazaliyeva*, Marea Cameră a formulat următorul test tripartit:

- dacă cererea de examinare a unui martor a fost suficient de motivată și relevantă pentru obiectul acuzației;
- dacă instanțele naționale au avut în vedere relevanța mărturiei menționate și au motivat suficient decizia lor de a nu examina un martor în fața instanței;

- dacă decizia instanțelor interne de a nu examina un martor a subminat caracterul echitabil general al procesului.

(b) Aplicarea acestor principii în prezenta cauză

108. Curtea va examina prezenta cauză în lumina celor trei elemente menționate mai sus, ținând cont de obstacolele practice cu care se confruntă instanțele islandeze în asigurarea participării martorilor în discuție.

(i) Dacă cererea de examinare a martorului a fost suficient de motivată și relevantă pentru obiectul acuzației

109. Curtea observă că parchetul a depus unele eforturi pentru a asigura prezența celor doi martori, dar nu a demonstrat perseverență în continuarea lor după ce a fost informată că aceștia nu doresc să participe, ținând cont de faptul că, întrucât erau diplomați străini cu domiciliul în străinătate, nu exista nicio modalitate de a-i obliga să participe. Curtea observă că reclamantii susțin că au ridicat problema martorilor absenți în mai multe rânduri, în timp ce, potrivit Guvernului, înregistrările nu indică faptul că problema a fost ridicată în ședința din 7 martie 2013 și că numai în ședința principală din noiembrie 2013 s-a făcut trimitere la aceasta, deși nici măcar atunci nu a fost depusă o cerere oficială. Curtea subliniază, de asemenea, argumentul Guvernului potrivit căruia apărarea nu a solicitat niciodată instanței sau parchetului să citeze martorii și că ar fi putut, în orice caz, să îi citeze ea însăși. În sfârșit, aceasta subliniază poziția Guvernului pe care reclamantii ar fi putut-o solicita în etapa recursului ca probele să fie prezentate de Tribunalul Districtual pentru a fi utilizate în procedura de recurs.

110. Deși din dosarul cauzei reiese că apărarea a ridicat problema absenței martorilor în cadrul schimburilor cu parchetul, Curtea este convinsă că nicio cerere oficială de citare a martorilor nu a fost depusă în procedura în fața Tribunalului Districtual după ce parchetul a informat instanța la 7 martie 2013 că martorii au refuzat să se prezinte. În orice caz, constată că nu este hotărâtor dacă reclamantii au ridicat problema în fața Tribunalului Districtual și dacă această instanță nu a oferit un răspuns, astfel cum s-a susținut, întrucât trei dintre reclamantii (Magnús Guðmundsson nu a ridicat în mod specific această chestiune în recursul formulat) au ridicat problema martorilor în recursurile lor în fața Curții Supreme, care a motivat respingerea plângerilor lor (cf. *Murtazaliyeva*, citată anterior, pct. 172-174).

111. În recursul introdus în fața Curții Supreme, Hreiðar Már Sigurðsson a făcut trimitere la eforturile insuficiente pentru citarea lui Al Thani și Sultan, pe care i-a descris ca jucând un „rol-cheie” în tranzacțiile în discuție; el a subliniat importanța audierii acestor martori „pentru a obține o imagine mai clară asupra evenimentelor care au condus la încheierea tranzacției”, adăugând că Al Thani ar fi putut spune dacă „a fost participant la o piesă a înșelătoriei și a artificierilor [...] sau dacă a fost vorba de o tranzacție

normală”. În recursul introdus, Sigurður Einarsson a făcut trimitere la Al Thani și Sultan ca fiind „martori-cheie” în privința cărora parchetul a făcut încercări insuficiente de a-i cita și a arătat că mărturia „principalului purtător de cuvânt al cumpărătorilor acțiunilor și a asistentului său” lipsea. Recursul introdus de Ólafur Ólafsson a ridicat, de asemenea, chestiunea acestor martori care nu au fost citați în pofida solicitărilor repetate. Referindu-se la aceștia ca fiind „actori-cheie”, a afirmat că mărturia lor ar fi putut „pune într-o lumină mult mai clară evenimentele [...] au oferit informații cu privire la scopurile tranzacției din punctul lor de vedere”; Al Thani, în calitate de proprietar al Q, a participat la reuniunile în care tranzacțiile au fost discutate și a încheiat acorduri cu Kaupþing și, prin urmare, putea depune mărturie cu privire la rolul exact al fiecărei persoane implicate, în timp ce Sultan, de asemenea, a „jucat un rol important” în tranzacții, reprezentându-l pe Al Thani și ocupându-se de detalii. În special, Al Thani ar fi putut „clarifica multe lucruri importante pentru evaluarea probelor în cauză”, cum ar fi dacă intenția recurentului a fost aceea de a împărți profiturile, dacă Al Thani a considerat că prețul tranzacției este echitabil și care au fost intențiile sale, precum și cele ale recurentului și ale lui Sultan în constituirea unui fond de investiții.

112. Pe baza celor de mai sus, Curtea nu consideră că reclamanții au depus o cerere suficient de motivată de examinare a martorilor respectivi. În special, în cadrul procedurii în fața instanțelor naționale, aceștia nu au precizat care este scopul unei asemenea examinări. În observațiile lor înaintate Curții Supreme, reclamanții s-au limitat să susțină într-un mod destul de general că martorii puteau clarifica contextul tranzacțiilor și scopul acestora și, în special, faptul că Ólafur Ólafsson nu a avut intenția de a profita de ele. Deși este de necontestat că Al Thani și Sultan au jucat un rol-cheie în tranzacții, mărturiile pe care le-ar fi oferit nu erau de natură, în opinia Curții, să pună sub semnul întrebării acuzațiile formulate împotriva reclamanților. Faptul că Al Thani ar fi putut susține că intențiile sale erau *bona fide* nu avea relevanță directă pentru modul în care au fost administrate împrumuturile în cadrul băncii, fapt despre care nici el, nici Sultan nu puteau avea cunoștință. În aceste circumstanțe, Curtea concluzionează că cererea de examinare a martorilor a rămas vagă și nefondată.

(ii) Instanțele naționale au avut în vedere relevanța mărturiei respective și au motivat suficient deciziile lor de a nu examina un martor în cadrul procesului?

113. Curtea observă încă de la început că, potrivit legislației islandeze, apărarea avea posibilitatea de a cita în mod direct martorii, dar că aceasta nu a încercat să asigure prezența lor, deși erau considerați martori-cheie ai apărării. Cu toate acestea, Curtea recunoaște că o citație emisă chiar de instanță ar fi putut avea o autoritate mai mare decât citațiile din partea apărării, în special având în vedere faptul că martorii în cauză erau cetățeni

străini cu domiciliul în străinătate (și, în plus, cu statut diplomatic) și că principala responsabilitate pentru asigurarea prezenței martorilor revine parchetului. Prin urmare, consideră că este oportun să se examineze dacă Curtea Supremă a răspuns în mod adecvat cererii formulate de apărare de audiere a acestor martori.

114. Curtea observă că Curtea Supremă a considerat că hotărârea Tribunalului Districtual poate fi casată doar dacă se putea stabili că mărturiile celor doi martori sau absența acestora ar fi putut avea un impact semnificativ asupra soluționării litigiului. Aceasta a subliniat, de asemenea, că parchetul ar fi trebuit să suporte consecințele negative ale lipsei probelor respective. Având în vedere domeniul de aplicare limitat și vag al cererii reclamanților, Curtea este convinsă că a fost un răspuns adecvat la cererea respectivă. În plus, Curtea are în vedere că martorii nu intrau sub jurisdicția islandeză și nu puteau fi obligați să se prezinte, precum și că aceștia au precizat că nu doreau să participe la procedură, în pofida faptului că fuseseră informați în mod neoficial de Procurorul special cu privire la faptul că parchetul și instanța însăși doreau să îi audieze și că puteau depune mărturie prin telefon. În aceste împrejurări, este puțin probabil ca eforturile suplimentare de asigurare a participării acestora să se fi fost încununat de succes.

(iii) *Decizia instanțelor interne de a nu examina un martor a subminat caracterul echitabil general al procedurilor?*

115. Curtea observă, în primul rând, că pentru condamnarea reclamanților a fost luat în considerare un volum considerabil de probe: patruzeci de martori au fost audiați de Tribunalul Districtual, care s-a bazat, de asemenea, pe cantități mari de date, inclusiv pe numeroase schimburi de e-mailuri, precum și pe rezultatele interceptărilor telefonice. Curtea Supremă a efectuat, de asemenea, o analiză amănunțită a probelor din dosar. Pe de altă parte, mărturiile pe care martorii absenți le-ar fi putut oferi nu au ajuns în centrul acuzațiilor formulate împotriva reclamanților: chiar dacă ar fi putut să depună mărturie că, în ceea ce îi privește, era vorba despre o tranzacție *bona fide*, percepția lor subiectivă asupra scopului tranzacțiilor nu era în mod direct relevantă pentru stabilirea modului în care au fost procesate împrumuturile în sine sau dacă s-a creat o impresie greșită cu privire la cererea de acțiuni în cadrul băncii.

116. În sfârșit, în măsura în care reclamanții se plâng că declarațiile date de cei doi martori nu au fost luate în considerare de instanțe, Curtea face trimitere la *De Tomasso împotriva Italiei* (MC), nr. 43395/09, pct. 170, 23 februarie 2017:

„Deși art. 6 din Convenție garantează dreptul la un proces echitabil, nu prevede norme cu privire la admisibilitatea probelor sau la modul în care ar trebui evaluate, acestea fiind aspecte primare ce trebuie reglementate de legislația națională și de instanțele naționale. În principiu, aspecte precum importanța pe care instanțele

naționale o acordă anumitor elemente de probă sau constatărilor sau expertizelor prezentate acestora spre examinare nu intră în competența Curții pentru revizuire. Curtea nu ar trebui să acționeze ca un organism de al patrulea grad de jurisdicție și, prin urmare, nu va pune sub semnul întrebării, în temeiul art. 6 § 1, aprecierea instanțelor naționale, cu excepția cazului în care constatările acestora pot fi considerate arbitrare sau vădit nerezonabile [a se vedea, de exemplu, *Dulaurans împotriva Franței*, nr. 34553/97, pct. 33-34 și 38, 21 martie 2000; *Khamidov împotriva Rusiei*, nr. 72118/01, pct. 170, 15 noiembrie 2007; *Anđelković împotriva Serbiei*, nr. 1401/08, pct. 24, 9 aprilie 2013 și *Bochan împotriva Ucrainei* (nr. 2) (MC), nr. 22251/08, pct. 64-65, CEDO 2015].”

În prezenta cauză, Curtea nu consideră că decizia de a nu lua în considerare aceste declarații ca fiind probe în dosar este arbitrară sau în mod vădit nerezonabilă, în primul rând, întrucât acestea au fost obținute în cadrul unor interviuri neoficiale și, în al doilea rând, deoarece nu a existat posibilitatea de a fi verificate în instanță. În plus, Curtea Supremă a precizat că parchetul va trebui să suporte consecințele absenței acestor probe.

117. În lumina celor de mai sus, Curtea concluzionează că nu a fost încălcat art. 6 § 1 și 3 lit. d) din Convenție.

IV. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 8 DIN CONVENȚIE

118. Reclamanții s-au plâns că parchetul a interceptat și ascultat conversațiile telefonice dintre aceștia și avocații lor, încălcând astfel art. 8 din Convenție, care prevede următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

119. Guvernul a contestat acest argument.

1. Argumentele părților

120. Guvernul a susținut că reclamanții nu au epuizat căile de atac interne în ceea ce privește capătul de cerere formulat în temeiul art. 8 din Convenție. În primul rând, reclamanții nu au formulat în esență respectiva plângere în fața instanțelor naționale; deși reclamantul Hreiðar Már Sigurðsson a făcut o trimitere incidentală la art. 8 în recursul său în fața Curții Supreme, reclamanții s-au bazat în observațiile lor scrise în principal pe art. 6 din Convenție. Hotărârea Curții Supreme nu a indicat că a abordat în mod direct problema dacă interceptarea convorbirilor telefonice a încălcat art. 8, iar expunerea sintetică a observațiilor orale ale reclamanților nu a menționat că acest aspect fusese contestat în cadrul ședinței principale. În

plus, reclamanții nu au introdus nicio altă acțiune, precum o acțiune civilă în despăgubiri împotriva statului pentru încălcarea drepturilor lor în temeiul art. 8. În observațiile sale ca răspuns la observațiile reclamanților, Guvernul a indicat că reclamantul, Hreiðar Már Sigurðsson, a formulat în fața Tribunalului Districtual o acțiune civilă împotriva statului la 15 noiembrie 2016. Ulterior, a informat Curtea că, prin hotărârea din 30 aprilie 2018, Tribunalul Districtual i-a acordat 300 000 ISK pentru interceptarea convorbirilor telefonice care a avut loc după ce reclamantul a fost informat că era suspect, dar a respins pretenția sa cu privire la conversațiile cu avocatul său pentru motivul că nu fuseseră ascultați dincolo de scopul identificării persoanei care vorbea.

121. Reclamanții au susținut că căile de atac interne au fost epuizate întrucât problema înregistrării conversațiilor confidențiale fusese ridicată atât în fața Tribunalului Districtual, cât și în fața Curții Supreme, iar aceasta din urmă nu identificase nicio problemă în modul de gestionare a interceptării. Reclamanții nu au făcut comentarii specifice cu privire la problema unei acțiuni civile.

2. Motivarea Curții

122. Curtea arată, în primul rând, că, deși toți cei patru reclamanți s-au plâns în această privință, doar Hreiðar Már Sigurðsson și Magnús Guðmundsson au menționat incidente specifice care fuseseră recunoscute de Procurorul special; ceilalți doi reclamanți nu s-au referit la incidente concrete și nu au ridicat această problemă în recursurile lor în fața Curții Supreme. Având în vedere explicația Procurorului special potrivit căreia incidentele cu privire la Hreiðar Már Sigurðsson și Magnús Guðmundsson au fost erori și, în lipsa unor probe care să sugereze contrariul, Curtea constată că plângerile formulate de Sigurður Einarsson și Ólafur Ólafsson în această privință sunt nefondate și trebuie declarate inadmisibile ca fiind vădit nefondate în temeiul art. 35 § 3 lit. a) și 4 din Convenție.

123. Curtea constată că Magnús Guðmundsson nu a făcut nicio referire la art. 8 din Convenție sau la dreptul său la viață privată sau la corespondență în recursul său la Curtea Supremă, ci s-a referit în mod specific la Legea privind Codul de procedură penală și la art. 6 § 3 lit. c) din Convenție. În consecință, nu se poate concluziona că acesta a invocat în esență o plângere formulată în temeiul art. 8. În schimb, Hreiðar Már Sigurðsson a făcut trimitere în mod specific la art. 8 în recursul său la Curtea Supremă, susținând că dreptul său la viață privată a fost încălcat și, în această măsură, se poate admite că și-a formulat în mod explicit plângerea în temeiul acestei dispoziții, deși fără alte precizări. Cu toate acestea, Curtea observă că, deși Curtea Supremă ar fi putut declara fără îndoială că interceptarea convorbirilor telefonice în cauză este nelegală și/sau nejustificată, este mai puțin clar dacă era posibil ca, în cadrul procesului penal, Curtea Supremă să soluționeze fondul capătului de cerere formulat în temeiul Convenției

potrivit căruia ingerința în exercitarea dreptului reclamantului la respectarea vieții sale private nu era „prevăzută de lege” sau „necesară într-o societate democratică” și să acorde reparația corespunzătoare în acest sens [a se vedea *Akhlyustin împotriva Rusiei*, nr. 21200/05, pct. 24, 7 noiembrie 2017 și *Zubkov și alții împotriva Rusiei*, nr. 29431/05, 7070/06 și 5402/07, pct. 88, 7 noiembrie 2017 și *Konstantin Moskalev împotriva Rusiei*, nr. 59589/10, pct. 22, 7 noiembrie 2017; a se vedea, de asemenea, în legătură cu existența unei căi de atac efective în temeiul art. 13 din Convenție, *Khan împotriva Regatului Unit*, nr. 35394/97, pct. 44, CEDO 2000-V, *P.G. și J.H. împotriva Regatului Unit*, nr. 44787/98, pct. 86, CEDO 2001-IX, *Goranova-Karaeneva împotriva Bulgariei*, nr. 12739/05, pct. 59, 8 martie 2011 (în cazul în care chestiunea epuizării căilor de atac a fost conexată temeiniciei capătului de cerere în temeiul art. 13) și *İrfan Güzel împotriva Turciei*, nr. 35285/08, pct. 106- 107, 7 februarie 2017 și, *a contrario*, *Dragojević împotriva Croației*, nr. 68955/11, pct. 35, 42, 47 și 72, 15 ianuarie 2015; *Šantare și Labazņikovs împotriva Letoniei*, nr. 34148/07, pct. 25 și 40-46, 31 martie 2016, și *Radzhab Magomedov împotriva Rusiei*, nr. 20933/08, pct. 20 și 77-79, 20 decembrie 2016]. Într-adevăr, Curtea Supremă nu a abordat chestiunea vieții private în hotărârea sa, referindu-se mai degrabă la faptul că înregistrările nu fuseseră utilizate ca probe și la absența unui argument în sensul că acestea ar fi putut aduce atingere anchetei. Deși Guvernul nu susține în mod explicit că această cale de atac era inefficientă (calificând totuși noțiunea de examinare a capătului de cerere în temeiul art. 8 de către Curtea Supremă ca fiind „neconvențională”), Curtea constată, în lumina jurisprudenței menționate anterior, că recursul la Curtea Supremă în contextul procedurii penale nu a constituit o cale de atac efectivă în ceea ce privește o plângere privind încălcarea dreptului la viață privată în temeiul art. 8 din Convenție.

124. Rămâne de clarificat dacă reclamanții ar fi trebuit, astfel cum a sugerat Guvernul, să recurgă la o acțiune civilă în despăgubiri împotriva statului. Curtea nu are nici un motiv să se îndoiască că, în cadrul procedurii civile, instanțele naționale ar fi în măsură să examineze legalitatea și necesitatea măsurii în discuție și, dacă este cazul, să acorde despăgubiri. Reclamanții nu au contestat argumentul Guvernului în această privință. În ceea ce îl privește pe reclamantul Magnús Guðmundsson, Curtea observă că acesta nu a intentat o acțiune civilă împotriva statului; în ceea ce îl privește pe reclamantul Hreiðar Már Sigurðsson, observă că a formulat o acțiune civilă în noiembrie 2016 și că Tribunalul Districtual a pronunțat o hotărâre la 30 aprilie 2018, respingând printre altele pretenția cu privire la conversațiile cu avocatul său. Curtea nu a fost informată dacă reclamantul a formulat o cale de atac împotriva acestei hotărâri. În aceste circumstanțe, capetele de cerere formulate de reclamanți în temeiul art. 8 din Convenție trebuie respinse pentru neepuizarea căilor de atac interne în conformitate cu art. 35 § 1 și 4 din Convenție.

V. CU PRIVIRE LA APLICAREA ART. 41 DIN CONVENȚIE

125. Art. 41 din Convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Prejudiciul

126. Fiecare reclamant a pretins 100 000 euro (EUR) cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral. Reclamantii nu au solicitat nicio sumă cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul material.

127. Potrivit susținerilor Guvernului, o eventuală constatare a unei încălcări ar constitui, în sine, o reparație echitabilă pentru orice prejudiciu moral. De asemenea, a susținut că suma solicitată cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral era exorbitantă.

128. Ținând seama de împrejurările specifice ale prezentei cauze, Curtea este de acord cu Guvernul că constatarea unei încălcări a art. 6 § 1 din Convenție constituie în sine o reparație echitabilă în ceea ce privește orice prejudiciu moral. Curtea observă, de asemenea, că revine statului pârât sarcina de a alege, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, măsurile generale și/sau individuale, dacă este cazul, care trebuie adoptate în ordinea sa juridică națională pentru a pune capăt încălcării sau încălcărilor constatate de Curte și pentru a remedia, pe cât posibil, efectele acestora. În această privință, Curtea observă că art. 228 și art. 232 din Legea privind Codul de procedură penală prevăd că, atunci când sunt îndeplinite anumite condiții, Comisia pentru redeschiderea procedurilor judiciare poate dispune redeschiderea procesului penal care a fost încheiat printr-o hotărâre definitivă pronunțată de curtea de apel sau de Curtea Supremă (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit*, citată anterior, pct. 315, și *Ramos Nunes de Carvalho E Sá împotriva Portugaliei*, citată anterior, pct. 222). În această privință, Curtea subliniază că este important să se asigure că este important să fie instituite proceduri interne prin care o cauză poate fi reexaminată în urma constatării faptului că art. 6 din Convenție a fost încălcat. Astfel cum a subliniat Curtea anterior, aceste proceduri pot fi considerate un aspect important al executării hotărârilor sale, iar disponibilitatea lor demonstrează angajamentul statului contractant față de Convenție și față de jurisprudența Curții [*Moreira Ferreira împotriva Portugaliei* (nr. 2) (MC), nr. 19867/12, pct. 99, 11 iulie 2017].

B. Cheltuieli de judecată

129. Reclamantii au formulat următoarele pretenții cu titlu de cheltuieli de judecată efectuate în fața instanțelor și a Curții:

Hreiðar Már Sigurðsson: 58526931 ISK pentru procedura internă și 13500 EUR plus 2600000 ISK pentru procedura în fața Curții;

Sigurður Einarsson: 28758883 ISK pentru procedura internă și 13500 EUR plus 2600000 ISK pentru procedura în fața Curții;

Ólafur Ólafsson: 33492706 ISK pentru procedura internă și 13500 EUR plus 3375000 ISK pentru procedura în fața Curții;

Magnús Guðmunsson: 40729681 ISK pentru procedura internă și 13500 EUR plus 1338624 ISK pentru procedura în fața Curții;

Reclamanții au prezentat facturi în valoare totală de 54000 EUR pentru procedura în fața Curții.

130. Guvernul a susținut că nu toate cheltuielile efectuate ar putea fi atribuite prevenirii presupuselor încălcări sau obținerii unor reparații, întrucât apărarea reclamanților s-a întemeiat și pe alte motive. Cu toate acestea, Guvernul nu a putut, în lipsa unei defalcări clare a cheltuielilor, să definească care sunt cheltuielile legate de pretensele încălcări. În plus, a arătat că nicio încălcare în legătura cu procedura Curții Supreme nu ar implica rambursarea cheltuielilor de judecată efectuate în cadrul procedurii Tribunalului Districtual. În sfârșit, a subliniat că nu există dovezi ale cheltuielilor exprimate în krónur islandez pentru procedura în fața Curții.

131. În conformitate cu jurisprudența Curții, un reclamant are dreptul la rambursarea cheltuielilor de judecată numai în măsura în care se stabilește caracterul real, necesar și rezonabil al acestora. În prezenta cauză, având în vedere documentele aflate în posesia sa și criteriile de mai sus, în special având în vedere că s-a constatat o încălcare în legătură cu unul dintre capetele de cerere formulate de reclamanți, referitoare la o problemă de imparțialitate a Curții Supreme care a fost pusă în lumină doar după încheierea procedurii interne, Curtea respinge capătul de cerere privind cheltuielile de judecată efectuate în cadrul procedurii interne. Pe de altă parte, consideră că este rezonabil să se acorde fiecăruia dintre reclamanți suma de 2 000 EUR pentru cheltuielile de judecată aferente procedurii în fața Curții, ținând seama de faptul că observațiile prezentate de reprezentantul reclamanților erau comune tuturor celor patru reclamanți.

C. Dobânzi moratorii

132. Curtea consideră necesar ca rata dobânzilor moratorii să se întemeieze pe rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA

1. *declară*, în unanimitate, admisibile capetele de cerere referitoare la pretinsa lipsă de imparțialitate a lui Á.K. din cauza pozițiilor deținute de

fiul său, pretinsul refuz de acordare a accesului la date și la pretinsa necitare a martorilor și restul capetelor de cerere inadmisibile;

2. *hotărăște*, în unanimitate, că a fost încălcat art. 6 § 1 din Convenție în ceea ce privește lipsa de imparțialitate a lui Á.K.;
3. *hotărăște*, cu 6 voturi pentru și 1 vot împotriva, că nu a fost încălcat art. 6 § 1 și 3 lit. b) din Convenție în ceea ce privește pretinsul refuz de acordare a accesului la date;
4. *hotărăște*, în unanimitate, că nu a fost încălcat art. 6 § 1 și 3 lit. d) din Convenție în ceea ce privește pretinsa necitare a martorilor;
5. *hotărăște*, în unanimitate, că o constatare a unei încălcări constituie în sine o reparație echitabilă suficientă pentru prejudiciul moral suferit de reclamant;
6. *hotărăște*, în unanimitate,
 - (a) că statul pârât trebuie să plătească fiecăruia dintre reclamant, în termen de trei luni de la data rămânerii definitive a hotărârii, în conformitate cu art. 44 § 2 din Convenție, suma de 2 000 EUR (două mii de euro), plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, pentru cheltuielile de judecată, care trebuie convertită în moneda națională a statului pârât la rata de schimb aplicabilă la data plății;
 - (b) că, de la expirarea termenului menționat și până la efectuarea plății, această sumă trebuie majorată cu o dobândă simplă, la o rată anuală egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale.
7. *respinge*, în unanimitate, cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

Redactată în limba engleză și notificată în scris la 4 iunie 2019, în conformitate cu art. 77 § 2 și 3 din Regulamentul Curții.

Stanley Naismith
Grefier

Paul Lemmens
Președinte

În conformitate cu art. 45 § 2 din Convenţie şi art. 74 § 2 din Regulamentul Curţii, la prezenta hotărâre se anexează opinia separată a judecătorului Pavli.

S.H.N.

P.L.

OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI PAVLI

1. Am votat alături de majoritate în toate privințele, cu excepția uneia. Regret că nu pot fi de acord cu constatarea lor conform căreia nu a existat nicio încălcare a art. 6 în ceea ce privește pretinsul refuz al accesului la datele anchetei. Dezacordul meu privește atât abordarea generală urmată de majoritate în cadrul acestei secțiuni, cât și constatările specifice pe fond ale acesteia.

A. Criteriul relevant în temeiul art. 6 § 3 lit. b)

2. Principiile relevante privind drepturile acuzaților, în conformitate cu art. 6 § 1 și § 3 lit. b) din Convenție, de a obține accesul la materialele investigative ale cauzei împotriva lor, inclusiv orice probe dezincriminatoire conținute în dosar, au fost rezumate în *Van Wesenbeeck împotriva Belgiei* (nr. 67496/10 și 52936/12, 23 mai 2017) și *Natunen împotriva Finlandei* (nr. 21022/04, 31 martie 2009), astfel cum se descrie la punctele 85 și 86 din prezenta hotărâre. Dreptul apărării de acces la probele parchetului și la comunicarea acestora nu sunt absolute; cu toate acestea, orice restrângeri trebuie să fie „strict necesare”, având în vedere rolul central al egalității armelor în arhitectura art. 6 care guvernează procesul penal echitabil (a se vedea *Van Wesenbeeck*, pct. 68).

3. Opinia majorității admite că refuzarea accesului reclamanților în ceea ce privește cel puțin unul dintre seturile de date probatorii (documentele „etichetate”) „ridică o problemă în temeiul art. 6 § 3 lit. b)” (a se vedea pct. 91). Cu toate acestea, nu se efectuează în niciun moment o examinare adecvată cu privire la conformitatea restrângerilor cu criteriul necesității stricte. În schimb, partea relevantă a hotărârii ajunge la concluzia că, ținând seama de anumite preținse erori procedurale ale apărării și de disponibilitatea controlului jurisdicțional la nivel național, reclamanților nu li s-a „refuzat un proces echitabil în ansamblu”.

4. Consider că abordarea majorității în această chestiune, care prezintă noutăți semnificative pentru jurisprudența noastră în temeiul art. 6, este problematică dintr-o serie de motive. În primul rând, majoritatea nu acordă o importanță suficientă, în opinia mea, chestiunilor serioase legate de comunicare ridicate de reclamanți în cadrul unui proces penal extrem de complex. Prin alegerea de a ocoli criteriul *Van Wesenbeeck* în favoarea constatării globale potrivit căreia caracterul echitabil general al procesului nu a fost afectat, hotărârea anulează claritatea și coerența jurisprudenței noastre și pierde oportunitatea de a examina chestiunile complicate de la intersecția noilor tehnologii și problemele legate de volumul de probe mare. Pe fond, considerăm că motivele invocate de majoritate pentru respingerea pretențiilor reclamanților sunt în parte inadmisibile și în parte insuficiente.

B. Cu privire la restrângerea exercițiului drepturilor de acces ale apărării

5. Prezenta cauză implică urmărirea penală a unor infracțiuni financiare neobișnuit de complexe, cu mai mulți inculpați și un volum foarte mare de materiale în format electronic ridicate sau obținute în alt mod de parchet. Printre acestea s-au numărat cel puțin patru seturi de date cu o dimensiune descrescătoare: „colectarea completă de date” care rezultă din anchetă, setul de date „etichetate” al probelor potențial relevante, selectate de parchet din datele complete cu ajutorul tehnologiilor avansate de căutare, „documentele anchetei” care rezultă din filtrarea ulterioară a setului de date etichetate și probele concrete prezentate în instanță, care au inclus un subset al documentelor anchetei.

6. Pentru a recapitula, reclamantii susțin că li s-a refuzat accesul adecvat la primul și la al doilea set de date. În special, acestora nu li s-a permis să efectueze propriile căutări în cadrul primului set de date, utilizând același software care fusese utilizat pe larg de parchet. În plus, parchetul - și instanțele în cel puțin trei ocazii - au refuzat să le acorde accesul la lista de documente „etichetate” (ca probe relevante sau potențial relevante) ca rezultat al căutărilor efectuate de parchet, la listele sintetice de date ridicate și la alte materiale investigative. Parchetul a respins, de asemenea, cererile specifice ale echipelor apărării de acces la „colecțiile de e-mailuri și apeluri telefonice interceptate ale unor persoane, altele decât reclamantii, care nu au fost incluse în dosarul de anchetă” (a se vedea pct. 75 din hotărâre). Acest fapt a conferit parchetului un monopol *de facto* asupra utilizării facilităților avansate de căutare digitală, fără un control jurisdicțional adecvat în primele faze ale procesului.

7. Opțiunea majorității de a se orienta direct spre o examinare globală a echității înseamnă că nu există concluzii clare cu privire la restrângerea exercițiului drepturilor de acces ale apărării și, în caz afirmativ, la amploarea acesteia. Însă se pot trage unele concluzii indirecte.

8. Hotărârea face o distincție între primul și al doilea set de date. În ceea ce îl privește pe primul, constată că căutările electronice efectuate de apărare ar reprezenta o „expediție exploratorie în scopul găsirii probelor” în lipsa unei specificații cu privire la ceea ce „ar fi putut fi clarificat [...] prin căutări suplimentare” (a se vedea pct. 90). În acest context, care implică milioane de documente, acest argument pare a fi similar cu cerința de a specifica locația exactă a unui ac în carul cu fân. Are, de asemenea, tendința de a inversa sarcina parchetului de a comunica orice probe dezincriminatoare (mai multe despre acest aspect mai jos). Căutările apărării nu ar fi reprezentat mai mult de o expediție exploratorie în scopul găsirii probelor față de cea efectuată de parchet.

9. În ceea ce privește datele „etichetate”, majoritatea este de acord că, potrivit jurisprudenței noastre, parchetul nu poate exclude apărarea din

procesul de evaluare a importanței informațiilor necomunicate; și că noi căutări în cadrul setului de date etichetate ar fi fost „mai degrabă tehnice decât simple” (a se vedea pct. 91). Cu toate acestea, este mulțumită de argumentul Guvernului potrivit căruia, în temeiul dreptului național, nu exista nicio sarcină a parchetului de a crea documente (în special liste cu privire la datele ridicate) care nu existau deja. Nu se discută despre implicațiile acestei opțiuni legislative naționale în sensul art. 6 din Convenție.

10. În acest stadiu, trebuie reamintit că miza în această cauză este un principiu fundamental al procesului penal echitabil, și anume egalitatea armelor. Având în vedere acest principiu cardinal, abordarea generală a majorității pare insuficient adaptată complexității comunicării electronice în cadrul procedurilor penale (sau, cu privire la aspectul respectiv, civile) care implică un volum mare de date, utilizării instrumentelor tehnologice moderne în acest context și implicațiilor combinate ale acestora pentru egalitatea armelor. Ipoteza conform căreia normele standard privind comunicarea ar trebui să se aplice neschimbate în acest context este una care necesită, cel puțin, testarea.

11. O examinare aprofundată a dreptului comparat în jurisdicții cu o experiență relevantă în acest domeniu – a cărei versiune mai extinsă ar fi fost utilă în contextul nou al prezentei cauze – sugerează că parchetul este obligat să ofere apărării cel mai înalt acces posibil la materiale electronice de investigație, inclusiv abilitatea de a efectua propriile căutări, în termeni și cu capacități comparabile cu cele ale parchetului. Se consideră că este garanția minimă sau de bază impusă de principiul egalității armelor în cauze complexe.¹

12. În plus, pentru a-și îndeplini obligația de a comunica orice material dezincriminator aflat în posesia sa, așa cum prevăd atât jurisprudența noastră, cât și legislația islandeză, parchetul poate fi obligat, de asemenea, să își demonstreze buna-credință prin măsuri suplimentare proactive, de exemplu prin indexarea documentelor, furnizând dosare într-un format care permite căutarea și specificând orice probe dezincriminator cunoscute. Pe de altă parte, constatarea potrivit căreia parchetul s-a implicat într-un „transfer de date (*data dump*)” rău intenționat, pentru a îngreuna analizarea datelor de către apărare ar putea duce la concluzia suprimării probelor.²

¹ A se vedea, de exemplu, cauza americană importantă *United States v. Skilling*, 554 F.3d 529 (Circuit 5 2009) (care implică mai multe sute de milioane de înregistrări electronice).

² *Ibidem* A se vedea, de asemenea, Protocolul privind descoperirea electronică (2012) al Departamentului de Justiție al SUA, care recomandă ca, pentru a face față provocărilor erei digitale, procurorii să furnizeze apărării un dosar în care căutarea se face ușor, precum și un cuprins cu o descriere la nivel înalt a „categoriilor generale de informații” disponibile în cadrul materialului. A se vedea *Recommendations for Electronically Stored Information (ESI) Discovery Production in Federal Criminal Cases* [Recomandările pentru informații centralizate electronic (ESI) privind descoperirea în cauzele penale federale], în secțiunea

13. Abordarea de mai sus recunoaște că, chiar și atunci când apărarea beneficiază de un acces important, parchetul are în continuare avantaje distincte: în mod normal, va fi avut o perioadă mai lungă de timp pentru a analiza probele, în general resurse analitice mai mari și o cunoaștere mai intimă a materialului, inclusiv în ceea ce privește elementele dezincriminatoare. Având în vedere aceste considerații, concluzia actualei majorități potrivit căreia parchetul „nu a avut niciun avantaj în raport cu apărarea” în împrejurările prezentei cauze (a se vedea pct. 90) pare destul de exagerată.

14. În al doilea rând, argumentul precedent potrivit căruia comunicarea electronică completă în anchetele penale de mare volum trebuie să fie realizată în mod implicit, și anume, în cadrul practicii standard de urmărire penală și fără a fi necesar ca apărarea să inițieze și să conteste un șir de cereri procedurale. Supravegherea judiciară ar trebui, în principiu, să fie exercitată în această etapă preliminară, atunci când termenii comunicare și posibilitate de căutare în cadrul datelor ar trebui să fie conveniți și aprobați, ori de câte ori este posibil, de o autoritate judiciară.

15. Practica dezvoltată în sfera Consiliului Europei este conformă cu această abordare generală. Astfel, instanțele din cel puțin două jurisdicții (Regatul Unit și Irlanda) au aprobat în ultimii ani utilizarea examinării asistate de tehnologie, utilizând o formă de inteligență artificială cunoscută sub denumirea de codificare predictivă, în scopul comunicării electronice în litigiile civile cu miză mare.³ Raționamentul s-ar aplica cu forță egală în cauzele penale de complexitate comparabilă.⁴ Din nou, premisa fundamentală pentru utilizarea unei astfel de tehnologii avansate este, bineînțeles, că ambelor părți li se oferă cel mai înalt acces posibil. Și, în al doilea rând, aceste cadre de drept penal și practici investigative sunt organizate astfel încât să faciliteze accesul adecvat al apărării în etapa corespunzătoare (și anume, timpurie) a procedurilor.

16. În ceea ce privește situația de fapt din prezenta cauză, voi concluziona că exercițiul drepturilor de acces ale reclamantilor a fost restrâns semnificativ prin refuzul autorităților naționale de a acorda

Strategii, pct. 5 lit. b), disponibile la adresa: <https://www.justice.gov/archives/dag/page/file/913236/download>.

³ A se vedea *Pyrrho Investments Ltd v. MWB Property Ltd* [2016] EWHC 256 (High Court a Regatului Unit); și *Irish Bank Resolution Corporation Ltd & ors v. Quinn & ors* [2015] IEHC 175 (High Court a Irlandei).

⁴ Tehnologia predictivă de codificare, deja utilizată la scară largă în anumite jurisdicții, permite părților să economisească o cantitate semnificativă de timp și resurse pentru analiza seturilor mari de date. A se vedea, printre alte surse din contextul penal: Elle Byram, *The Collision of the Courts and Predictive Coding: Defining Best Practices and Guidelines in Predictive Coding for Electronic Discovery*, 29 SANTA CLARA COMPUTER & HIGH TECH. L.J. 675 (2013); și Brandon L. Garrett, *Big Data and Due Process*, 99 CORNELL L. REV. ONLINE 207 (2014).

echipelor apărării ale acestora accesul semnificativ și echitabil la seturile de date în discuție, în special la datele etichetate.

17. În plus, ca o problemă structurală – și chiar permițând o anumită marjă pentru caracteristicile specifice fiecărui sistem național – legile islandeze relevante și practicile de urmărire penală nu par să fie organizate într-un mod de natură să asigure respectarea adecvată a drepturilor de informare ale inculpaților în cauzele penale de mare volum. Acest lucru reiese în mod evident din explicațiile Guvernului, cu caracter juridic sau tehnic, cu privire la motivele pentru care accesul la majoritatea datelor suplimentare solicitate de echipele de apărare nu era posibil sau justificat (a se vedea infra pentru detalii). De asemenea, este corect de precizat că natura complexă a anchetei penale în speță ar fi trebuit să fie evidentă pentru autoritățile naționale practic încă de la început.

18. Opinez că această deficiență structurală ar constitui un temei suficient pentru constatarea unei încălcări a caracterului echitabil general al procedurilor în temeiul art. 6 § 1 din Convenție.

C. C. Cu privire la aspectul dacă restrângerile aduse accesului au fost justificate

19. Din motive ce țin de argumentare, vă rog să îmi permiteți să mă refer totuși la justificările specifice oferite pentru restrângerile exercițiului drepturilor de acces ale reclamantilor și la problema dacă acestea erau „strict necesare” în conformitate cu jurisprudența noastră.

20. Deși Guvernul prezintă o listă lungă de argumente privind motivele pentru care restrângerile erau justificate, majoritatea pare să evidențieze două motive principale de justificare, la pct. 92. În primul rând, aceasta pune un accent deosebit pe faptul că reclamantii nu au solicitat o hotărâre judecătorească formală „pentru accesul la «colectarea completă de date» sau pentru ca alte căutări suplimentare [în baza de date] să fie realizate” (a se vedea pct. 92). Acest raționament este discutabil pentru cel puțin trei motive. Pentru început, argumentul Guvernului în cadrul acestei rubrici este de natura unei pretenții neexhaustive; neinvocând un astfel de argument în etapa admisibilității, Guvernul este în mod normal împiedicat să-l invoce pe fond. În al doilea rând, nu pare să fie pe deplin corect din punct de vedere factual: reclamantii au depus, de exemplu, cereri de liste de documente care să fie găsite prin utilizarea unui anumit cuvânt-cheie, cereri respinse de instanțele naționale pe motive nespecificate (a se vedea pct. 83). Însă, în cele din urmă și cel mai important aspect, acest raționament nu este conform cu obligația parchetului de a asigura în mod implicit o comunicare extinsă în cauzele care implică volume mari de date electronice de investigație, ca unică modalitate de a începe să se asigure o veritabilă a egalitate a armelor.

21. Același lucru s-ar aplica celei de a doua justificări invocate de majoritate, și anume faptul că apărarea nu a specificat tipul de probe

suplimentare pe care le căuta, care se bazează, de exemplu, pe „prezentări generale ale elementelor ridicate și ale conținutului brut al acestora” (a se vedea pct. 92 *in fine*). Cu respect, acest argument subestimează grav, în opinia mea, complexitatea analizării unor cantități mari și interconectate de date de investigație, fie că unul este echipat cu „pur și simplu” inteligență umană sau este ajutat de inteligența artificială.

22. Atunci când se analizează multiplele linii de justificare oferite de Guvern în cadrul acestei secțiuni, pare evident că temerile legate de un presupus efort excesiv au jucat un rol semnificativ: volumul mare de material care ar trebui produs pentru a răspunde cererilor apărării (a se vedea pct. 79) sau necesitatea de a reimporta date într-un anumit software (a se vedea pct. 83). Putem spera că nu aceasta este ceea ce înseamnă restrângeri „strict necesare”: ar fi o zi tristă pentru art. 6 dacă simpla comoditate ar devansa drepturile fundamentale în materia procesului echitabil.

23. Aceasta nu înseamnă că comunicarea electronică extensivă de tipul celei avute în vedere în prezenta opinie nu ridică alte probleme spinoase, inclusiv aspecte legate de protecția drepturilor fundamentale și a intereselor terților. Majoritatea constată aceste preocupări, dar constată că nu au prezentat „obstacole insurmontabile”, concluzie pe care o împărtășesc, printre altele, pentru motivul că Guvernul nu a demonstrat că a examinat în mod adecvat și cu adevărat modalitățile de reconciliere a comunicării către apărare cu minimizarea potențialelor riscuri la adresa drepturilor terților.⁵ În orice caz, putem spera că acestea vor fi tipurile de probleme care vor preocupa viitoarea noastră jurisprudență în acest domeniu.

24. În general, reticența de a încerca să soluționeze direct plângerile reclamanților în temeiul art. 6 § 3 din Convenție, cu diferitele sale garanții fundamentale ale unui proces penal echitabil, are consecințe – și nu doar de natură teoretică. În primul rând, tinde să dilueze protecția garantată de cele cinci sub-secțiuni ale acestei dispoziții, ca și cum acestea nu ar fi capabile să fie încălcate pe cont propriu. În al doilea rând, constituie o ocazie ratată de a oferi instanțelor naționale și altor autorități orientări clare și coerente cu privire la modul în care aceste garanții complexe ale Convenției urmează să fie interpretate și aplicate la nivel național. În opinia mea, aceasta este una dintre funcțiile centrale ale Curții, care tinde să fie subminată dacă toate considerațiile concurente sunt alimentate forțat în mod reflexiv într-o mașină de tocat carne mai puțin decât transparentă, etichetată „caracterul echitabil general al procedurilor”.

25. Pentru a fi clar, o decizie finală cu privire la caracterul echitabil general în temeiul art. 6 § 1 nu exclude sau înlocuiește în niciun fel

⁵ Pentru un exemplu de abordare a acestor întrebări avută în vedere, a se vedea punctul 10 (Security: Protecting Sensitive ESI Discovery from Unauthorized Access or Disclosure) din Protocolul privind descoperirea electronică al Departamentului de Justiție al SUA, nota 2 supra.

necesitatea de a efectua o reexaminare adecvată a pretențiilor formulate în temeiul diferitelor aspecte ale art. 6 § 1. O analiză succintă a recentelor hotărâri ale Marii Camere ar confirma acest lucru: de exemplu, în *Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit* [(MC), nr. 50541/08 și alte 3 cereri, 13 septembrie 2016), o cauză care a implicat refuzul accesului la consiliere și la drepturile conexe, Curtea a procedat, în mod clar și sistematic, la reexaminarea, pe de o parte, a aspectului dacă exercițiul drepturilor reclamanților în temeiul art. 6 § 3 lit. c) fusese restrâns și, pe de altă parte, dacă restrângerile erau justificate în temeiul criteriilor relevante. După ce a abordat aceste două chestiuni, Marea Cameră a examinat în continuare impactul restrângerilor asupra caracterului echitabil general al procedurilor pentru fiecare dintre cei patru reclamanți.

26. Majoritatea invocă *Murtazaliyeva împotriva Rusiei* [(MC), nr. 36658/05, 18 decembrie 2018] atunci când optează pentru examinarea pretențiilor reclamanților din perspectiva art. 6 § 1 și 3 lit. d) „coroborate” (a se vedea pct. 87). Cu toate acestea, chiar și în *Murtazaliyeva*, o cauză privind omisiunea audierii martorilor propuși de apărare, Marea Cameră a identificat un criteriu tripartit (actualizat), al cărui impact asupra caracterului echitabil general al procedurilor constituia doar axa finală. Majoritatea urmează aceeași abordare în evaluarea pretențiilor actuale ale reclamanților în temeiul art. 6 § 3 lit. d) (începând de la pct. 94), în comparație cu metoda aleasă în temeiul paragrafului 3 lit. b) din același articol.

27. Cu alte cuvinte, „coroborate” nu este același lucru cu amestecate. O analiză riguroasă a cererilor formulate în temeiul diverselor aspecte ale art. 6 § 3 are avantajul suplimentar, și nu nesemnificativ, de a atenua natura inherent subiectivă a examinării globale a echității, sporind astfel legitimitatea soluției finale.

28. În cele din urmă, dacă majoritatea ar fi ales să se implice mai semnificativ în provocările anchetelor penale complexe din epoca actuală a înaltei tehnologii, aceasta ar fi putut oferi un imbold autorităților islandeze și, poate, altora pentru a face același lucru. Asta va trebui să aștepte o altă zi.